

**Gärna ett jämställt
föräldraskapsstöd –
men vad betyder det?**

Region Örebro län

FÖRENINGEN FÖR
FAMILJECENTRALERS
FRÄMJANDE

Nationell familjecentralskonferens
7-8 maj 2019, Örebro

Barnen – ständigt närvarande på scen i Örebro. Här med delar av FFFFs styrelse.

Mingel och hög stämning!

Att träffas, knyta sociala band och ta del av varandras erfarenheter är en viktig del av de nationella familjecentralskonferenserna. Så blev det också här i Örebro där nästan 1300 personer som på olika sätt värnar familjecentralsidén, samlades.

På kvällen bytte Conventum Kongress skepnad från konferensanläggning till festlokal där det bjöds på god middag och fartfylld underhållning med Örebrosonen Boris René och gruppen SoulMates. Till fördrinken bjöds dessutom på riktigt fingerfärdiga magikertricks.

Foto från festkvällen: Josefin Sejneld.

Gärna ett jämställt föräldraskapsstöd – men vad betyder det?

Under 2018 fattade regeringen beslut om en nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd. Utöver att den betonar vikten av ett lättillgängligt och anpassat stöd för alla föräldrar och andra viktiga vuxna, så betonar den även det jämställda föräldraskapet. Den ser det föräldraskapsstödjande arbetets potential med att utmana gamla och begränsande föreställningar om kön.

Utveckling av och arbete med föräldraskapsstöd bidrar med avgörande delar till Sveriges långsiktiga jämställdhetsarbete. För detta arbete är familjecentralerna en viktig arena.

Forskning visar att delad föräldraförsäkring har positiva effekter både på individ- och samhällsnivå. Sverige har ett av världens mest generösa system för föräldraförsäkring, där två föräldrar kan ta ut föräldrapenning i 240 dagar var. Trots detta står kvinnor fortfarande för 74 procent av det totala uttaget av föräldrapenning medan män står för 26 procent. Det ser ut så här trots att forskning visar att en majoritet av föräldrar uppger en önskan och vilja att dela mer lika, innan barnet har kommit, men att det sedan tar stopp.

Under två dagar, 7-8 maj 2019, var nästan 1300 deltagare samlade på Conventum Kongress i Örebro på Föreningen för familjecentralers främjandes (FFFF) nationella konferens med detta tema, *Gärna ett jämställt föräldraskapsstöd – men vad betyder det?* Konferensen samarrangerades med Region Örebro län som regionalt arbetat med frågan under flera år. Planering och genomförande av konferensen är också gjord i samarbete med Örebro läns 12 kommuner, Länsstyrelsen och Örebro läns idrottsförbund.

Den här dokumentationen är ett sammandrag av de olika aspekter av jämlikhet, jämställt föräldraskap och föräldraskapsstöd som togs upp under konferensen. I de valbara föreläsningarna togs också andra viktiga uppslag upp; vikten av språk och inläring, barnens psykiska, kognitiva och beteendemässiga utveckling, ledning och styrning på familjecentral, med mera. Vi hoppas att dokumentationen ska komma till användning som inspiration i det fortsatta arbetet ute på familjecentralerna.

Nästa års nationella familjecentralskonferens kommer att hållas i Malmö den 12-13 maj 2020, med temat *Att färdas väl som barn – Välfärd ur ett barnrättsperspektiv*. Håll utkik efter mer information på www.familjecentraler.se och väl mött.

Trevlig läsning!

Åsa Pettersson

Ordförande

Föreningen för familjecentralers främjande, FFFF

Planering och genomförande av konferensen är också gjord i samarbete med Örebro läns 12 kommuner, Länsstyrelsen och Örebro läns idrottsförbund.

Innehåll

Inledning.....	6
----------------	---

Föreläsningar

Jämlik barndom – Vad bör vi göra för att säkerställa barns rättigheter även under de första levnadsåren? <i>Thomas Hammarberg</i>	8
Av tiden flätar jag en plats <i>Knutte Wester</i>	10
Fem exempel på hur jämställdhet och föräldraskapsstöd hör ihop <i>Tobias K. Axelsson</i>	12
För barnets bästa? Föräldraledighet, omsorg, arbete <i>Jenny Alsarve</i>	15
Föräldraskapsstöd ur ett nationellt och regionalt perspektiv <i>Margareta Bolmgren och Madelene Larsson</i>	18
Goda möten med föräldrar och barn över kultur- och religionsgränser <i>Jeanette Ohlsson Carlborg</i>	21
Swedish Dads – möjlighet att påverka med bilder <i>Johan Bävman</i>	24
Du – det viktigaste verktyget ”Familjecentralen – en viktig arena i arbetet för en jämlik hälsa” <i>Anna-Eva Lobe och Marie Kaufmann</i>	26
Avslutande jämställdhetsaspekter på konferensen <i>Tobias K. Axelsson</i>	28
Professionsgemensam lunch	30

Dokumentation – Text (när inte annat anges):
Eva Gärdsmo Pettersson, Vesuvius Information,
www.vesuvius.se
Form: Helena Dubois, Dubois Design,
www.duboisdesign.se

Valbara föreläsningar

Vad är hedersrelaterat förtryck och våld och hur kan vi tillsammans bemöta familjer som lever med dessa normer? <i>Maria Geni</i>	32
En förälder blir till – ett jämlikt bemötande i praktiken <i>Lena Gunnarsson</i>	34
Modell för kontinuerligt språk- och läs-främjande arbete – En samverkansform för att främja barns språk och läsutveckling <i>Lena Carlsson, Anne Myllylä och Eva Carlblom</i>	36
Vad händer när män möts som pappor? – Om öppna förskolans pappaverksamheter <i>Tobias K. Axelsson</i>	37
Att växa i mötet med varandra! <i>Malin Backéus</i>	38
Bemötande av regnbågsfamiljer på familjecentraler <i>Matilda Wurm</i>	40
Styrning och ledning på familjecentral <i>Anna-Maria Troedsson</i>	41
Tillsammans når vi längre! Viva Tanden–samverkan mellan folktandvården och familjecentralen <i>Mia Schultz och Carina Strid Noon</i>	42
Vi ser behov – hur möjliggör vi att föräldrar med kognitiva svårigheter tar emot vårt stöd? <i>Lydia Springer och Sandra Melander</i>	43
Familjecentralen – Den trygga basen och säkra hamnen under hela barnets uppväxt <i>Eva Vilhelmsson och Carina Larsson</i>	45
”Att kunna röra på säj är lika viktigt som att kunna läsa och skriva!” <i>Peter B Virtanen</i>	47
Det hälsofrämjande samspelet <i>Lena Dahlgren-Rutfjäll och Anna Ekberg</i>	49
Traumamedveten omsorg – ett forskningsbaserat förhållningssätt för vuxna som möter traumatiserade barn och unga i vardagen <i>Theresia Forsberg och Lovisa Bonerfält</i>	50
Avslutning.....	51

Varmt välkomna till Örebro och 2019 års viktiga nationella familjecentralskonferens!

De knappt 1300 konferensdeltagarna på plats hälsades välkomna av Maria Larsson, landshövding i Örebro och Åsa Pettersson, ordförande för Föreningen för familjecentralers främjande (FFFF).

”Så roligt att se Conventum Kongress här i Örebro helt fyllt av människor som tycker som jag att familjecentraler gör en fantastisk insats i vardagen för så många barn och så många föräldrar. Tack för att ni alla är här och tack för det ni gör.”

Maria Larsson, landshövding, Örebro län:

Maria Larsson var i sitt välkomstanförande entusiastiskt över att se så många konferensdeltagare på plats och att se hur familjecentralsorganisationen vuxit under de senaste tio åren. Maria är landshövding i Örebro sedan 2015. Tidigare var hon riksdagsledamot för KD mellan 1998 och 2014 och biträdande socialminister mellan 2006 och 2014, de sista fyra åren med ansvar för barn och äldre. Barn och barnfamiljer ligger henne varmt om hjärtat.

Hon berättade att hon 2009, under sin tid som minister, satte den allra första strategin för ett utvecklat föräldrastöd – *En vinst för alla*. Hon kände väl till familjecentralsverksamheterna redan innan men berättade att de med strategin bland annat ville ge och visa ett stöd för denna framväxande verksamhet.

Maria gladdes också åt att nuvarande regering har ett fortsatt engagemang för ett utvecklat föräldrastöd. Den 1 augusti 2018 fattade regeringen beslut om en ny och uppdaterad strategi, *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*.

Nästa års införande av barnkonventionen i svensk lag, kommer att gynna familjecentralernas verksamhet ytterligare. Familjecentralernas verksamhet är viktig på så många olika sätt, sade hon, inte minst för integrationen av nyanlända familjer och familjer i utanförskap. Det behövs många kloka vuxna för att skapa ett engagemang och skydd runt varje barn.

Som minister var Maria Larsson med på planeringsstadiet av det som kom att bli den nya myndigheten MFoF (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd). Idag har Länsstyrelserna, där Maria som landshövding är chef för Länsstyrelsen i Örebro, och MFoF ett nära samarbete kring föräldraskapsstöd. Läs mer om det samarbetet på sidan 18.

Maria Larsson avslutade med att hon ser att barn, föräldrastöd och barnrättsfrågor får ta allt mer plats i samhället och att alla som arbetar på familjecentraler är viktiga i den utvecklingen. Familjecentraler har visat på ett övertygande sätt att verksamheten erbjuder gott föräldraskapsstöd.

”De här konferenserna skapar möjligheter för alla att knyta nya sociala band och att lära av varandras verksamheter. Vi tror att det nätverkandet är lika viktigt som den kunskap som föreläsningarna ger.”

Åsa Pettersson, ordförande för Föreningen för familjecentralers främjande

Åsa Pettersson är till vardags verksamhetschef för barnhälsovården i region Östergötland.

Hon konstaterade att temat för årets konferens är familjecentralen som en viktig arena i arbetet för en jämlik hälsa och det jämställda föräldraskapet. Ett så viktigt tema. Det hade också lockat nästan 1300 konferensdeltagare från hela Sverige., konstaterade hon.

Åsa berättade att föreningen nu har över 300 medlemmar och att det kontinuerligt tillkommer nya. Vid den senaste kartläggningen, 2018, fanns det 270 familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter fördelade över landet på det här sättet:

Norrbottnen 4, Västerbotten 14, Västernorrland 3, Jämtland-Härjedalen 13, Gävleborg 11, Dalarna 9, Uppland 13, Värmland 11, Örebro 17, Stockholm Nordväst/Norra 15, Södra Stor Stockholm 10, Sörmland 9, Östergötland 23, Sjuhärad 9, Skaraborg 14, Fyrbodal 8, Göteborg 8, Kalmar 11, Jönköping 21, Halland 5, Kronoberg 7, Skåne 30

Snart kommer det att finnas familjecentraler i alla kommuner, förutspådde Åsa. Hennes vision är till och med att det i en inte alltför avlägsen framtid kommer att finnas minst en familjecentral i varje svensk stad. Det finns många positiva krafter som arbetar för fler familjecentraler. En är att socialutskottet den 25 april i år, lämnade in ett betänkande om att regeringen bör inrätta familjecentraler för att skapa förutsättningar för ett tätare samarbete för personer som arbetar med barn och unga. Läs mer på riksdagen.se socialutskottets betänkande 2018/19:SoU9.

På en familjecentral är teamarbete en central del av verksamheten. Åsa berättade att hon läst en definition på team hon gärna ville vidarefördela:

”Ett litet antal personer med olika färdigheter, hängivna ett gemensamt uppdrag, mål och arbetssätt. I teamet finns ett fördelat ledaransvar. Man vinner och förlorar som ett lag. I ett team kastas ingen till vargarna om man inte lyckas och segern tilldelas inte bara en person.”

Hon menade att många nog kände igen sitt eget arbetslag i den här beskrivningen.

Avslutningsvis delade hon med sig av några kloka ord hon läst om föräldraskap:

”I slutändan kommer dina barn minnas vem som fanns där. Inte vad du köpte.

Barn växer ifrån leksaker och ur sina kläder men de växer aldrig ifrån kärlek och omtanke.”

Varmt välkomna till Örebro och 2019 års konferens!

Uppskattad moderator

Konferensens moderator, Kerstin Neander, fick såväl konferensdeltagare som föreläsare att känna sig trygga och bekväma och fick hela programmet att flyta på utan problem. Till vardags är Kerstin forskningshandledare, fil.dr och socionom vid Universitets-sjukvårdens forskningscentrum (UFC). Hennes forskningsområde är huvudsakligen fokuserat på samspel mellan späda och små barn och deras föräldrar. Det innefattar samspelsbehandling och stödjande interventioner för späda och småbarnsfamiljer, metoder för att mäta späda och små barns hälsa samt frågor relaterade till barnmisshandel. Numera jobbar hon, berättade hon, normalt bara i månader som innehåller bokstaven ”r”. För den här konferensen gjorde hon dock gärna ett undantag. Stort tack för det!

Film: Barnens röst – om jämlikhet

Kerstin inledde konferensen med att visa första hälften av den fantastiskt fina filmen *Barnens röst – om jämlikhet*. En film där barn i förskoleåldern intervjuas om vad jämlikhet är. Dag två inleddes med att andra hälften av filmen visades.

Istället för pausgymnastik

klappades föreläsarna in med stående ovationer till musik de själva fått välja på förhand. Det var ett mycket uppskattat inslag av både föreläsare och publik.

Jämlik barndom – Vad bör vi göra för att säkerställa barns rättigheter även under de första levnadsåren?

Thomas Hammarberg, tidigare Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter, generalsekreterare för Rädda Barnen samt ledamot av FN-kommittén för barns rättigheter.

Till tonerna av "Här kommer Pippi Långstrump" och stående ovationer från de nästan 1300 i publiken, gjorde konferensens första föreläsare storstilad entré. Thomas Hammarberg, en verklig god och internationellt erkänd företrädare för barns rättigheter.

Astrid Lindgren har genom Pippi lärt oss mycket om vad barndom innebär, inledde han.

Vi har en tanke om att barn är vår framtid men samtidigt är de också vårt nu. Barndomen är ingen träningsperiod för vuxenlivet utan pågår i nuet. Att väva ihop dessa två tankar är en av de stora utmaningar vi står inför. Där har Astrid Lindgren givit oss oerhört mycket att tänka på, sade han. Hon började tidigt. Under en tid när många blandade ihop barnuppfostran med bestraffning, skrev hon:

"Ge barnet kärlek, mer kärlek, ännu mer kärlek, så kommer folkvettet av sig självt" / Astrid Lindgren

Thomas Hammarberg menade att det hon så tydligt uttryckte var att varje barn har ett behov av att bli sett, att bli uppskattat, att barnet har rättigheter. Det var också dessa tankar som låg till grund för det initiala arbetet med FNs konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som antogs av FN:s generalförsamling 1989. Thomas var själv en del av den kommitté som arbetade fram den.

En annan viktig källa för kunskap om barn och barnuppfostran som Thomas pekade ut, är den polsk-judiska barn-läkaren och författaren Janusz Korczak som i slutet av sitt liv drev barnhem för föräldralösa och övergivna barn i Warszawas getto. 1942 fördes han tillsammans med 190 barn till koncentrationslägret Treblinka där han dog. Han har haft stort inflytande på efterkrigstidens strävan att förbättra barnens rättigheter och så småningom för tillkomsten av barnkonventionen. Thomas påpekade att Korczaks tankar fortfarande är lika aktuella.

"Barn är förnuftiga varelser. De känner själva till vilka behov, svårigheter och hinder de har. Det behövs inga despotiska order, stränga regler eller någon misstänksam kontroll. Det som behövs i barnuppfostran är taktfulla överenskommelser, en tro på erfarenheten, samarbete och samexistens."

/Janusz Korczak, ur boken Barnets rätt till respekt (1929)

"Vi har kommit en bra bit på väg."

Att tänka på: Barnkonventionen gäller även idag och har så gjort sedan ratificeringen 1990. Skillnaden när den blir lag i Sverige den 1 januari 2020, är att rättsväsendet måste ta större hänsyn till barnets rätt.

Han menade att stora framsteg har gjorts under de 30 år barnkonventionen funnits, vad gäller att faktiskt låta barnen komma till tals. Inte minst märks det i dessa tider när barn och unga med Greta Thunberg i spetsen, engagerar sig i miljöfrågorna på ett organiserat sätt. De kräver av vuxenvärlden att vakna, ta ansvar och att göra något!

Sverige har varit ledande i framtagandet av barnkonventionen. Konventionen ger en definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen. Definitionen ska gälla i alla samhällen, oavsett kultur, religion, etnicitet, funktionshinder eller andra särdrag. Konventionen handlar om det enskilda barnets rättigheter och understryker föräldrarnas och den utvidgade familjens roll och ansvar för barnet men samtidigt har staten ansvar för att skydda barnet mot vanvård, utnyttjande och övergrepp.

Innehållet blev så meningsfullt och bra som det blev, förklarade Thomas, för att diplomaterna och juristerna på plats i Genève faktiskt lyssnade på de som arbetar med barn. Grunden är de fyra vägledande grundprinciperna, de "glasögon" alla övriga artiklar ska läsas genom:

- **Artikel 2** handlar om alla barns lika värde och rättigheter. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den. Sverige har fått kritik för att detta inte gäller lika överallt i landet och att det kan betraktas som diskriminering.

- **Artikel 3** anger att det i alla åtgärder som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Begreppet "barnets bästa" är konventionens grundpelare och har analyserats mer än något annat begrepp i barnkonventionen. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och hänsyn ska tas till barnets egen åsikt och erfarenhet. Om det uppstår en krock mellan barnets bästa och andra intressen så måste beslutet motiveras. Det ska därmed påverka själva beslutsfattandet.

- **Artikel 6** understryker varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Artikel 6 handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen. Hur är det med detta idag i Sverige? Känslan är att det är en mer demokratisk atmosfär. Barnen röst i familjen och i skolan har blivit tydligare under de dryga 30 år som barnkonventionen funnits men i samhället i stort finns fortfarande mycket kvar att göra.

- **Artikel 12** lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. Att göra sin röst hörd. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

Thomas Hammargren nämnde två övriga artiklar som är viktiga för att säkerställa barns rättigheter även under de första levnadsåren:

- **Artikel 19.** Lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder ska vidtas för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård.

Denna artikel, berättade Thomas, är en orsak till att USA inte ratificerat barnkonventionen. De anser att den inskränker för mycket på föräldrarnas rättigheter. Idag har dock en majoritet av länderna i Europa en liknande lagstiftning mot barna som den vi har i Sverige.

- **Artikel 18.** Båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Dessa ska låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa. Jämställdhet är viktigt.

Det ska finnas en övervakning av att arbetet i enlighet med barnkonventionen görs. I Sverige och numera i alla europeiska länder finns Barnombudsmannen (BO) för att göra det arbetet. I Sverige finns även kommunala/lokala BO. Thomas menade att också familjecentraler i praktiken kan ses som en lokal BO.

Problemområden att notera

Även om framsteg görs så finns det mycket kvar att göra även i Sverige. Ett viktigt sådant område är hanteringen av familjeåterföreningar för flyktingar som nu försvårats väsentligt. Det är till stor skada för barnen och är inte i enlighet med barnkonventionen.

Ett annat aktuellt problemområde är hanteringen av de så kallade "IS-barnen". Det finns inga IS-barn, påpekade Thomas Hammargren. Barnen är oskyldiga offer. Vår rädsla för de grymma gärningarna som terrorgruppen utfört, får inte drabba barnen, menade han.

Växande ekonomiska klyftor, barnfattigdom, den växande förekomsten av psykisk ohälsa bland barn och unga, är andra stora problemområden. Thomas Hammarberg betonade avslutningsvis vikten av att arbeta för en jämlik skola och att satsa mer på forskning kring jämlik barndom.

"Vi vill alla ha fred. Finns det då ingen möjlighet att vi kan förändra oss, innan det är för sent? Att vi kan lära oss ta avstånd från våld? Försöka bli en ny sorts människor, helt enkelt. Men hur skulle det gå till, och var skall vi i så fall börja? Jag tror att vi måste börja från grunden. Med barnen."

/Astrid Lindgren, ur Aldrig Våld!

Lästips!

Astrid Lindgren, Aldrig våld! (2018)

Konferensdeltagarna hade möjlighet att köpa ett exemplar av skriften på plats.

Astrid Lindgren, alla böcker om Pippi Långstrump

Janusz Korczak, Hur man älskar ett barn
(Lärförlaget 2016)

Janusz Korczak, Barnets rätt till respekt
(Natur och Kultur 2011)

Av tiden flätar jag en plats

Knutte Wester, konstnär och filmare.

Konstnären och filmaren Knutte Westers föreläsning gjorde ett starkt intryck. Han berättade om sin konst och det som format och påverkat honom. I hans konstnärskap låter han framför de komma till tals som annars sällan blir hörda och som lever i ett utanförskap i samhället. Ofta är det barn – barn på flykt, barn som tvingas leva gömda, barn på barnhem. Hans konst skapas i dialog med de människor han träffar. Det blir verk som berör. De är omskakande och drabbande.

Knutte Westers intresse för människor i utanförskap väcktes redan i hans tidiga barndom. Han var ofta hos sin farmor som berättade för honom om sin dramatiska uppväxt som "horunge", placerad på barnhem i det tidiga 1900-talets Fattigsverige.

2017 gjorde han den berättelsen till en film med namnet *Horungen*. Knutte berättade att han under tre år skapade en teckning om dagen där varje teckning föreställer en scen ur hans farmors berättelse om sin uppväxt. Det blev över 1000 akvareller och tuschteckningar. Många av dem ligger till grund för den prisbelönta animerade dokumentären. Teckningarna finns även utgivna i bokform med samma namn som filmen.

Som vuxen blev hans farmor en av gräsrötterna i kampen för kvinnors rättigheter. Han berättade att han ser hennes historia som en påminnelse om faktorerna bakom social kontroll, avvisande och förtryck, men också som ett bevis på möjligheten till en nödvändig samhällsförändring.

Se en trailer till filmen [här](#).

Knutte Wester växte upp i ett kollektiv. Han menade att även om hans föräldrar kanske inte lyckades fullt ut med sina drömmar, så fick han med sig någonting viktigt: Det är ett värde i sig att försöka ändra världen.

Soweto, Sydafrika

Han började på Konsthögskolan i Umeå och var under den perioden också utbytesstudent på Wits University i Johannesburg i Sydafrika år 2000. Det var fem år efter att apartheidtiden hade upphört. Det blev en viktig plats och en viktig tid också för Knutte Wester.

Som examensprojekt på Konsthögskolan i Umeå, hade han tänkt att tillsammans med sin flickvän åka tillbaka till Sydafrika och jobba som volontär och använda det som ett konstprojekt. Flickvännen tyckte att han istället för att försöka ändra världen i Sydafrika kunde försöka göra det här hemma istället. Så blev det. Han flyttade till gruvsamhället Boliden i Västerbotten.

Öppen ateljé, Boliden

I den övergivna centrumkärnan, hade det blivit en stor flyktingförläggning med människor från hela världen. Där öppnade han en öppen ateljé och försökte engagera de som bodde där, genom att erbjuda en mängd olika konstnärligt inriktade aktiviteter. Han kom långt senare att kalla arbetsmetoden för "buffémetoden". Invånarna kom och deltog och utvecklade verksamheten. Bland annat hade han skaffat en studioutrustning för att kunna spela in skivor. Problemet var att han själv inte kunde något. Istället fick en av flyktingarna styra upp det.

Några år senare, strax efter första barnet, fick han ett konstnärsstipendium till Riga under tre månader och familjen reste dit. När de Googlade vad man kan göra med barn i staden, upptäckte de att det fanns tusentals bortglömda barn på barnhem som ingen kände till eller talade om. Samtidigt finns det i staden mängder med olika monument. Barnhusbarnen behövde också bli sedda. Så föddes tanken till statyn *Monument without a home*, som idag står på Köpmannagatan just här i Örebro. På ett av barnhemmen lät han alla barn som var sju år vara med i projektet. Alla fick lära sig att gjuta av var sin kroppsdel för att delarna så småningom skulle sättas samman och utgöra grunden till monumentet. Alla barn på barnhemmet hade en rygg-

säck packad med sina personliga tillhörigheter att tas med om de en dag fick flytta därifrån. Därför fick statyn det också.

En hemlig plats

Senare blev han inbjuden till en "hemlig plats" i Sverige. En plats där papperslösa flyktingar bor, ute på landet. De befinner sig olagligt i landet men det hade ändå upprättats en slags informell fredad zon runt gården. Så långt kunde barnen röra sig men inte längre när de inte var i skolan. Mötet med de här människorna resulterade i flera konstnärliga projekt.

Statyn Monument without a home

Bland annat flätade de en koja av tunna kvistar, en plats som faktiskt var deras, där det är deras fantasier och regler som gäller. Barnen flätade också vingar av de tunna kvistarna som sedan kom att giutas och användas i konstverket *Child carrying wings*. Skulpturen gestaltar dessa gömda barn i form av en pojke. Vingarna kan ses som symbol för hans inre resa, där vingarna bär honom till en plats han vill vara på och där han kan få stanna. Den står idag i Carolinaparken i Uppsala.

Han gjorde också skulpturen *Ett litet sår som måste ses om*. Den föreställer en flicka som bär sin ryggsäck med sina rötter i en skottkärra. Flickans pappa tolkade dock in något helt annat i skulpturen. Han menade att skottkärran och ryggsäcken var motpoler. Där de kom ifrån behöver barnen jobba. Här får de gå i skola!

Det blev även en stark film därifrån som Knutte Wester visade en del av. En film om gränsen runt det hemliga boendet som barnen måste förhålla sig till, sett ur ett barns perspektiv.

Tillbaka till Riga

Knutte berättade att han återvände till barnhemmet i Riga många år senare. Nästan inga fanns kvar, varken barn eller personal. Endast ett syskonpar som nu var i tonåren. Tillsammans med dem arbetade han fram skulpturen *I want to be heard. I want to be found*. I den skulpturen har

han placerat tonåringarna på samma transportplatta som gestalten i skulpturen i Örebro står på. Nu är det trångt på plattan. De håller var sin lergök i händerna. Idén med lergöken kommer från ett projekt de hade gjort tillsammans, där barnen skapade en "lergökssymfoni".

Vid detta andra besök på barnhemmet blev det med hjälp av en tonsättare också ett nytt körverk utifrån lergökssymfonin.

Härbärge i New York för ensamstående mammor och barn

Ytterligare ett konstnärsstipendium tog honom och hans familj till New York. Där berättade han avslutningsvis att han placerade sin ateljé i anslutning till ett härbärge för ensamstående mammor med barn. Bland de människor han träffade där var det särskilt en mamma med en pojke som alltid kom till hans ateljé. Han frågade pojken var han bodde innan han kom till det här härbärgen. Pojken räknade upp härbärge efter härbärge innan han till slut mindes en riktig lägenhet de faktiskt bott i. Tillsammans gjorde de en avgjutning av pojkens arm som sedan blev en skulptur som de åkte och satte upp på den fastighet som pojken en gång bott i. Projektet blev även en bok, *Untitled Project (Rogers Avenue, 6am on a Sunday morning)*.

Titeln på föreläsningen, *Av tiden flätar jag en plats*, kommer från en skulptur med samma namn som invigdes i Kapsylparken i Halmstad i oktober 2018. Den består av ett barn som arbetar med att bygga en kupolliknande koja – en fristad, en egen plats.

Fem exempel på hur jämställdhet och föräldraskapsstöd hör ihop

Tobias K. Axelsson, fil. dr i genusvetenskap och adjunkt i pedagogik, Örebro universitet Projektledare, Vetenskapligt stöd till jämställdhetsarbete i förskola och skola, Askersunds kommun.

Jämställdhet och föräldraskapsstöd hör ihop. Men vad betyder ett jämställt föräldraskap? Tobias Axelsson gav i sin föreläsning en bild av relationen mellan jämställdhet och föräldraskapsstöd, delvis ur ett politiskt perspektiv. Han menade att dessa politikområden närmat sig varandra och att vi idag har mer kunskap om vad ett främjande arbete för jämställt föräldraskapsstöd är. Han gav fem exempel som belyser detta.

Gärna ett jämställt föräldraskapsstöd – men vad betyder det? Det är titeln på konferensen och den är med begivet tillstånd lånad från Tobias egen forskning. För vad talar vi om när vi pratar om ett jämställt föräldraskap, frågade han retoriskt? Likhet? Talar vi om att män och kvinnor ska göra samma sak? Kan vi acceptera skillnader i vad män och kvinnor gör och ge det lika värde? När vi pratar om likhet, gäller det inom eller utom heterosexuella parrelationer? Vilka individer och grupper av föräldrar avses? Vi vet att jämställdhet inte når ut jämlikt inte heller jämt mellan kvinnor och män eller inom gruppen av män.

Det saknas kunskap om och gemensamma professionella tolkningar av vad jämställt föräldraskap skulle kunna vara. Kanske är det så för att jämställt föräldraskap inte finns på samhällsnivå, resonerade Tobias. Det behövs då ett strukturmöjliggörande arbete med många ansvariga.

Grattis Tobias Axelsson!

Tobias disputerade vid Örebro Universitet några dagar efter konferensens slut med en avhandling i genusvetenskap:

När män möts som pappor. Fadrandets politik och praktik i det jämställda och pappavänliga Sverige.

Avhandlingen finns på www.diva-portal.org

Han påpekade att hans fem exempelområden nedan inte ska ses som regler för hur man ska arbeta med ett jämställt föräldraskap, utan snarare ska användas i självreflekterande syfte.

1. (Könade) förväntningar kommer till uttryck på familjecentralen.

Tobias första exempel att reflektera över är de förväntningar som finns på familjecentralerna över hur pappor och mammor ska vara. Han påpekade, så forskare han är, att även skönlitteratur ibland kan vara minst lika bra på att exemplifiera föräldrabeteenden att reflektera över. Tobias nämnde Jonas Hassen Khemiris *Pappaklausulen*, där pappan i sin osäkerhet gör alldeles för mycket för att prestera inför såväl förskolepersonal som för det egna barnet och barnets kompisar. Han exemplifierade också med Maria Svelands *Bitterfittan* där huvudpersonen möter motstånd från andra mammor när hon inte alls beter sig enligt den gängse mammarollen.

I hans egen avhandling, *När män möts som pappor. Fadrandets politik och praktik i det jämställda och pappavänliga Sverige*, framgår pappornas förväntningar bland annat som i det här citatet:

”Nu låter det väl som det är ett väldigt ålderdomligt synsätt, men [...] öppna förskolor, det är ändå mammas territorium [...] Jag vet inte hur länge det har funnits öppna förskolor, och jag vet inte hur länge pappor har gått på dom heller. Men det är väl mer pappor som kommer in på deras territorium. Jag vet inte vad jag ska säga. Förstår du vad jag menar? [...]”

Jag ska inte säga att vi är inkräktare där, men vi kommer in liksom. Jag vet inte hur det är med mammor, vad dom tycker om att det är pappor där.”

Intervjuperson i Axelsson (2019, s. 180–181)

...och även i viss mån mammornas:

”Bara sex månader. Det skulle jag aldrig ha klarat.”
En mammas apropå delad föräldraledighet.

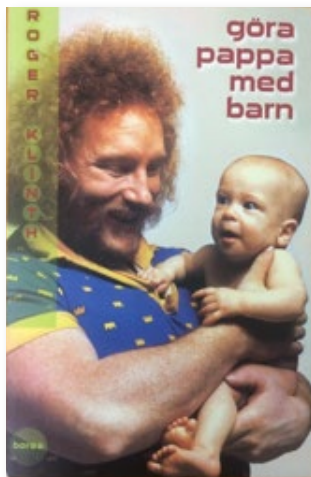

Dessa är exempel, poängterade Tobias, på könade förväntningar som hamnar i knät på professionen på familjecentralen och som man måste förhålla sig till.

2. Bilder av barnomsorg och maskuliniteter eller frågan om barnomsorg kan avkönas.

Det andra exempelområdet delade Tobias in i tre delar:

- *Maskulinisering av barnomsorg* – Pappors omsorgsansvar för barn laddas med maskulint kodade attribut för att uppfattas som legitimt. Bilden på Hoa-Hoa Dahlgren, känd, stor och stark, från 70-talet och annonserna för en österrikisk kampanj för pappaledighet från 2010, är exempel på det.

- *Inkorporering av barnomsorg i maskuliniteter* – Konstruktioner av maskuliniteter inrymmer på ett otvunget vis pappors omsorgsansvar för barn. Ofta medföljer hög status.

- *Avköning av mäns barnomsorg* – Barnomsorg uppfattas som en helt och hållet naturlig del av pappors liv. Barnets behov och det fokus som riktas mot barnet lämnar inte något rum för pappors könsskapande.

Lästips!

Axelsson, Tobias K. (2019) *När män möts som pappor. Fadrandets politik och praktik i det jämställda och pappavänliga Sverige*. Örebro: Örebro universitet.

Böckerna på bilderna intill: Klinth (2002), Klinth & Johansson (2010), Suwada (2017), Björk (2017).

3. Jämställdhet har fyllts med ett tydligare innehåll i föräldraskapsstödspolitiken.

Det finns många sätt att förstå jämställdhet, till exempel:

- Jämställdhet som politikområde (parlamentarisk politik) – Politiska mål, att män och kvinnor ska ha samma rättigheter och skyldigheter.
- Jämställdhetsintegrering som metod (implementering i till exempel offentlig förvaltning).
- Jämställdhet som tom beteckning (teoretiskt perspektiv). Detta perspektiv är Tobias forskning ett exempel på.

Tobias har undersökt skrivningar om kön och jämställdhet i offentliga dokument och pekade ut tre olika sätt att förhålla sig till kön och jämställdhet. Han ser också en utveckling.

- Förment könsneutrala eller könsblinda skrivningar, som till exempel finns i Folkhälsomyndighetens vägledning från 2014. Där används inga könade benämningar alls. Det sättet att skriva leder, menade Tobias, till att det saknas viktiga skrivningar för att kunna använda den i ett jämställdhetsfrämjande sammanhang.
- Förenklade förståelser av könsskillnader. Ett exempel på detta är den statliga utredningen *Stöd i Föräldraskapet* från 1997, där argumentet för särskilda pappa-grupper är att papporna känner sig övervakade av mammorna och av experter. Det är, påtalade Tobias, knappast tillräckligt som argument.
- Den senaste regeringsstrategin *Nationell strategi för ett starkt föräldraskapsstöd*, från 2018, har mer feministiskt orienterade förståelser av föräldraskapsstöd. Här närmar sig jämställdhets- och föräldraskapsstödspolitiken varandra rent språkligt. Det liknar mer förskolans läroplans skrivningar om kön och jämställdhet och ger därmed, enligt Tobias, en bättre möjlighet för professionen att tala om jämställdhet.

Lästips!

Eklund, Lisa & Åsa Lundqvist (2018) "Children's rights and gender equality in Swedish parenting support: policy and practice". *Journal of Family Studies*. Publicerad online 2018-06-12.

Littmarck, Sofia (2017) *Barn, föräldrar, välfärdsstat. Den politiska debatten om föräldrautbildning och föräldrastöd 1964–2009*. Linköping: Linköpings universitet.

Lundqvist, Åsa (2015) "Parenting support in Sweden: New policies in old settings". *Social Policy and Society* 14(4): 657–668.

4. Samhälls- och genusvetare borde engagera sig mer i forskning om föräldraskapsstöd.

Det fjärde exemplet involverar forskningen. Forskning om föräldraskapsstöd görs huvudsakligen inom så kallade "psy-expertis"-discipliner, till exempel (social)medicin, psykologi och folkhälsovetenskap. Tobias menade att förståelsen av jämställdhet för föräldraskapsstöd skulle gynnas om även genusforskningen i ökad utsträckning engagerar sig för detta forskningsfält. Genusforskning är inte bättre än annan forskning, men den ger något annat, sade han och hänvisade till följande definitioner som utvecklats av genusvetaren Hillevi Ganetz:

- I forskning som har en **genusaspekt** utgör kön antingen en variabel eller en central dimension utan att genusvetenskapliga teorier eller begrepp tillämpas i analysen.
- I forskning med **genusperspektiv** är kön en central dimension där genusvetenskapliga teorier eller begrepp används i någon mån i analysen.
- I **genusforskning** utgör kön utgångspunkten i en maktanalys där genusvetenskapliga teorier eller begrepp används genomgående.

5. Föräldraskapsstöd som, om och för jämställdhet.

Avslutningsvis gjorde Tobias ett tankeexperiment genom att resonera kring föräldraskapsstöd ur perspektiven; som, om och för jämställdhet:

- *Föräldraskapsstöd som jämställdhet* – Föräldraskapsstöd har i sig självt ett innehåll och består av en uppsättning interventioner som är en förutsättning för jämställdhet. Konsekvens av detta tankesätt: Föräldraskapsstöd ska erbjudas på ett jämställt sätt. Exempel: Bemötandefrågor, tillgänglighet.

- *Föräldraskapsstöd om jämställdhet* – Föräldraskapsstöd har ett innehåll och består av en uppsättning interventioner som kan ge föräldrar och barn kunskaper om föräldraskapets och barndomens könsmönster.

Konsekvens av detta tankesätt: Organisationer och personer som erbjuder föräldraskapsstöd behöver ha sakkunskap och metodisk kunskap om jämställdhet och föräldraskap.

Exempel: Ge föräldrar möjligheter till självreflektion.

- *Föräldraskapsstöd för jämställdhet* – Föräldraskapsstöd har ett innehåll och består av en uppsättning interventioner som kan främja jämställdhet i föräldraskapet på samhällsnivå.

Möjlig konsekvens av detta tankesätt: Går det att knyta socialpolitiska förmåner till deltagande i föräldraskapsstöd, eller är det för utmanande?

Exempel: "Kvotering" i stil med föräldraförsäkringen?

Tobias avslutade med att läsa en mening ur en av hans favoritböcker, skriven av filosofen Ulla Holm:

"En "[m]odra-relation [...] är nödvändigt asymmetrisk och råder paradigmiskt mellan en vuxen person och ett spädbarn, ett barn eller en tonåring i behov av själva relationen för att bli vuxen" (Holm 1993, s. 144).

Han uttryckte ett önskemål utifrån denna mening:

"Det borde inte vara för mycket begärt att ha som vision att sådana asymmetriska relationer inte borde finnas mellan vuxna föräldrar."

För barnets bästa?

Föräldraledighet, omsorg, arbete

Jenny Alsarve, fil dr i sociologi, universitetslektor i sociologi vid Örebro Universitet. Författare till prisbelönt vetenskaplig artikeln (skriven tillsammans med Katarina Boye) "Beslut om föräldraledighet, moderskaps- och faderskapsideal och idéer om barns bästa.

Jenny berättade i sin föreläsning om hur föräldraledighet, omsorg, hushålls- och yrkesarbete fördelas mellan kvinnor och män enligt forskningen. Hur de generella mönstren ser ut samt hur föräldrar fattar beslut och förhandlar om dessa frågor.

Kontext: Den svenska familjepolitiken, "Tvåförsörjar-modellen"

Föräldraförsäkringen – 13 månader/barn, tre månader tillfaller vardera föräldern och är inte överförbara, kallas ofta pappamånader. Föräldraförsäkringen instiftades 1974 bland annat för att öka antalet kvinnor på arbetsmarknaden.

Vård av sjukt barn (VAB). Tillfällig föräldrapenning vid sjukt barn.

Offentlig barnomsorg – för alla barn. Relativt billig, hög kvalitet. 84 procent av 1-5-åringarna är inskrivna i förskolan (Skolverket 2017).

Rätt till deltid för föräldrar med barn under 8 år.

Gemensam vårdnad – 1/3 (ca) av barn som inte bor tillsammans med båda sina föräldrar bor växelvis (SCB 2018). 47 procent bor med endast mamman.

Så här ser det ut

- Svenska pappor är delaktiga och engagerade vid en internationell jämförelse.
- Yrkesarbete – positivt för kvinnors psykiska välbefinnande.
- Upplevd arbete/familj-konflikt är, trots ökat psykiskt välbefinnande av yrkesarbete, högre för kvinnor.

Källor: Boye (2008); Öun (2014)

Några övergripande mönster och generella tendenser

Yrkesarbete (20-64 år)

- 80 procent av kvinnorna och 84 procent av männen yrkesarbetar.

- 23,6 procent av kvinnorna och 9,3 procent av männen arbetar lång deltid. Vanligaste skälen till deltidsarbete är avsaknaden av lämpligt heltidsarbete, barn eller studier.
- Andelen kvinnor som arbetar heltid ökar sedan början av 00-talet.
- Andelen män som arbetar deltid har ökat något de senaste decennierna.
- Fler kvinnor än män har otrygga anställningar.

Föräldraledighet och VAB

- Pappor tar ut 28 procent av föräldrapenningdagarna.
- Mammor och pappor är föräldralediga betydligt längre än antalet uttagna dagar. Mammor är föräldralediga drygt 13 månader och pappor 3,5 månader under barnets första två levnadsår.
- Pappor tar i genomsnitt ut cirka 38 procent av VAB-dagarna. Mer ju högre mammas lön är jämfört med pappans.

Inkomst och utbildning spelar roll...

- Det är vanligast att dela lika (40/60 procent) bland föräldrar med hög inkomst och bland föräldrar med yrken som kräver hög utbildning.
- Män med hög respektive låg inkomst tar ut minst föräldraledighet.
- Föräldrar med låg inkomst tar ut fler dagar under barnets första år.

- Kvinnor i låginkomsthushåll sprider inte dagarna i samma utsträckning som andra kvinnor – tar ut kortare ledighet.
- Det är främst föräldrar med hög inkomst/hög utbildning som kan utnyttja flexibiliteten i föräldraledigheten.

”Det är främst föräldrar med hög inkomst/hög utbildning som kan utnyttja flexibiliteten i föräldraledigheten.”

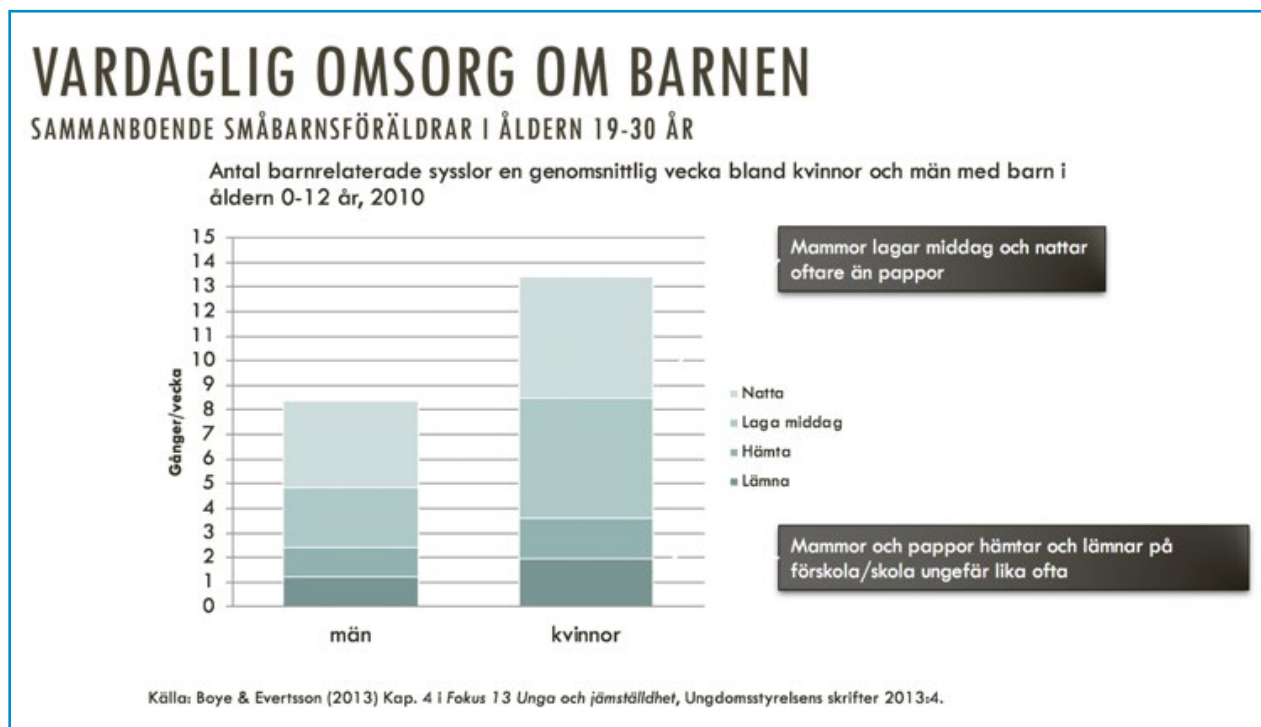
Omsorg och hushållsarbete bland kvinnor och män

Kvinnor lägger ner fler timmar än män på den vardagliga omsorgen om barnen, enligt bilden nedan.

Huvudansvaret för planeringen av hushålls- och omsorgsarbetet runt barnet ligger generellt på kvinnan men ansvaret fördelar sig jämnare när mannen tar ut föräldraledighet.

Föräldraledighetens betydelse för lön och karriär

- Lång föräldraledighet ger sämre karriär- och fortbildningsmöjligheter för kvinnor och ger sämre löneutveckling för kvinnor och män.
- Kvinnor och män tycks förlora lika mycket lönemässigt. Kvinnor förlorar dock mer totalt på grund av sin längre ledighet.
- Högutbildade förlorar mer lönemässigt än andra, sannolikt beroende på förväntningar på stort engagemang av olika slag.

Däremot skiljer sig hushållsarbete bland ensamstående utan barn i princip inte åt, konstaterade Jenny. Kvinnor lägger ner cirka 9,5 timmar per vecka medan män lägger ner cirka 9 timmar per vecka. Så någonting tycks hända när par blir föräldrar.

Vad händer när par blir föräldrar

När barnet föds ökar skillnaderna i tid som läggs på hushållsarbete. Mäns tid för hushållsarbete *minskar* när de blir sambos. Kvinnors tid för hushållsarbete *ökar* markant när första barnet kommer. Vid en separation ökar männen sin tid för hushållsarbete, medan kvinnors tid minskar vid en separation.

Varför fördelas föräldraledigheten som den gör?

Jenny presenterade därefter två aktuella studier på området; *Mellan dröm och verklighet* samt *Ensam mamma i en flexibel ekonomi*.

I den första studien, forskningsprojektet *Mellan dröm och verklighet*. *Internationella och nationella studier av föräldraskap och arbete ur ett genusperspektiv*, studerade Jenny med kollegor föräldrarnas beslutsfattande om fördelning av föräldraledighet, barnomsorg och arbete. (Internationellt samarbete: TransParent).

Hur fattar blivande och nyblivna föräldrar beslut om yrkesarbete, hemarbete och föräldraledighet?

I den svenska studien intervjuades 40 kvinnor och män (2009-2011) som var yrkesarbetande, högutbildade och sammanboende samt väntade sitt första gemensamma barn.

De intervjuades några månader innan förväntad förlösning, samt cirka ett och ett halvt år efter att barnet var fött.

De tillfrågades bland annat om hur de planerade att dela föräldraledigheten och vilka motiven var för respektive plan. De planer som paren hade inför barnets ankomst var: Dela helt lika, dela lika men vara flexibla, mamman är mest ledig, pappan är mest ledig eller mamman tar ut all ledighet. Motiven de anförde var: För barnets och föräldrarnas bästa (jämskillighet), arbetssituation, amning och moderskap, pappans rätt att vara föräldraledig, mannens vilja samt ekonomi.

Hur blev det i praktiken? Förverkligades planerna? Om inte, vilka faktorer kunde påverka att beslutet omförhandlades?

Så här föll föräldraledigheten ut, visade Jenny:

- De som var mest övertygade om att dela helt lika före, fördelade ledigheten som planerat – 50/50.
- De som var öppna för omförhandling, fördelade ledigheten mer könstypiskt (mamman vara hemma längre än planerat).
- Normer, ekonomin, nöjdhet/missnöje med ledighet, förändringar i arbetsvillkor, var faktorer som påverkade hur planerna kunde omförhandlas. Papporna hade större valfrihet, konstaterade Jenny.

Exempel på resonemang:

"Först hade vi en tanke då att Tina skulle vara hemma ett år och sen skulle jag ta vid. [...] Men sen var alla andra på mitt jobb pappalediga just då, när det hade gått ett år ... Och ... då tänkte jag också att, ja, okej, säg att man skulle vara ledig ett halvår då, oktober, november, december, januari, februari, mars. "Gud vilka tråkiga månader. Jag kan nog faktiskt tänka mig att skjuta på min föräldraledighet." Och Tina kunde tänka sig att inte gå tillbaka till sitt jobb, för hon tycker inte det är så kul där ... Så vi var helt överens [...] Just det där att hon skulle vara hemma ett år, då tänkte vi att då är hon, det verkar normalt ... Jag tror inte det fanns nåt jätteavancerat tänkande mer än att "är det inte så det brukar vara, ungefär?" (Niklas, intervju 2)

Resonemang kring risktänkande:

...det är så lätt att man får ett huvudansvar. Jag är lite rädd för just den rollen. Att man får det där huvudansvaret som även hänger med när ungen börjar på dagis, och när är det utflykt. Och det ska vara frukt i morgon och man behöver galonbyxor, och rent praktiska organisatoriska frågor runt barnet." (Tina, intervju 1)

Hur blir det för ensamstående mammor?

I det andra forskningsprojektet, *Ensam mamma i en flexibel ekonomi*, undersökte Jenny och två kollegor hur ensamstående mammor kombinerar förvärvsarbete och omsorgsansvar? Det gjordes genom djupintervjuer med 39 mammor med olika socioekonomisk bakgrund.

- Samstämmig syn på vad ett "gott moderskap" är.
- Gemensamma konflikter, oavsett socioekonomisk bakgrund.
- Arbetarklassmödrarna har en särskilt svår situation.
- Betydelsen av tillgång till resurser (ekonomiska resurser, sociala nätverk och arbetsvillkor) är av avgörande betydelse.

Studien har även blivit en bok med titeln *Ensamamma mammor – Dilemman, Resurser, strategier* (Gleerups).

Jenny Alsarve avslutade med att lämna efter sig några frågor för professionen på familjecentralerna att ta med sig och tänka vidare kring:

Frågor att tänka vidare kring

- Vilka normer och föreställningar kring moderskap och faderskap kommer till uttryck i familjecentralers verksamheter?
- Vilka förutsättningar har olika grupper av mammor och pappor när det handlar om att leva upp till det goda moderskapet respektive det goda faderskapet?
- Hur tänker mammor och pappor före föräldraledigheten om föräldraledighet, omsorg och yrkesarbete?
- Vad kan göras för att få fler pappor att arbeta deltid?

Publikationer i urval

Alsarve, J., Boye, K. & Roman, C. (2019) Realized plans or revised dreams? Swedish parents' experiences of care, parental leave and paid work after child birth" in Grunow, D. & Evertsson, M. (red.) *New Parents in Europe. Couples' work-care practices in-between norms, ideals and family policies*. Edward Elgar Publishing

Alsarve, J., Lundqvist, Å. & Roman, C. (2017) *Ensamamma mammor. Dilemman, resurser, strategier*. Malmö: Gleerups

Alsarve, J., Boye, K. & Roman, C. (2016) "The cross-roads of equality and biology. The child's best interest and constructions of motherhood and fatherhood in Sweden". In Grunow, D. & Evertsson, M. (red.) *Couples' Transitions to Parenthood: Analysing Gender and Work in Europe*. Edward Elgar Publishing

Alsarve & Boye (2012) "Inte bara jämställdhet. Beslutet om föräldraledighet, moderskaps- och faderskapsideal och idéer om barns bästa". *Sociologisk forskning* 49 (2) s.103-128

Föräldraskapsstöd ur ett nationellt och regionalt perspektiv

Margareta Bolmgren (till v.), Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF). Madelene Larsson, Länsstyrelsen i Örebro län.

I augusti 2018 fattade regeringen beslut om *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*. Strategin bygger på den tidigare "En vinst för alla" från 2009, men har reviderats för att bättre stämma överens med hur samhället ser ut idag. Margareta Bolmgren och Madelene Larsson berättade om vad strategin innebär ur ett nationellt respektive regionalt perspektiv.

Margareta Bolmgren inledde med att ge det nationella perspektivet om vad den nya strategin innebär för det föräldraskapsstödande arbetet. Hon berättade också att MFoF har fått uppdraget att stödja genomförandet samt uppföljningen av den nya nationella strategin.

Tre perspektiv ska genomsyra allt föräldraskapsstödande arbete:

Barnets rättigheter. Barnets rättigheter stärks än mer i dessa skrivningar, berättade Margareta och regeringen lyfter fram att alla föräldraskapsstödsinsatser ska utgå ifrån principen om barnets bästa och barnets rätt att säga sin mening i frågor som berör det. I arbetet med stöd till föräldrar är det därför betydelsefullt att beakta barnets perspektiv på hur en bra förälder bör vara och barnets syn på föräldraskapsstöd.

Jämställt föräldraskap. Föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Studier visar att ett jämställt föräldraskap gynnar både barnets utveckling

och föräldrarnas relation till varandra. Arbetet ska utmana begränsande och destruktiva föreställningar om kön och främja alla föräldrars delaktighet i frågor som traditionellt ansetts som antingen kvinnliga eller manliga ansvarsområden. Föräldraskapsstödsarbetet är därmed en viktig del i genomförandet av svensk jämställdhetspolitik.

Jämlikhet i hälsa. Margareta påpekade att Regeringen i strategin även lyfter fram att stöd i föräldraskapet är en viktig främjande och förebyggande insats som kan bidra till att det nationella folkhälsomålet om en god och jämlik hälsa uppnås.

"Föräldraskapsstödsarbetet är en viktig del i genomförandet av svensk jämställdhetspolitik."

Viktigaste skillnaderna mot den tidigare strategin

Både universellt och riktat stöd.

Den tidigare strategin hade fokus på universellt föräldraskapsstöd – den nya inkluderar även riktat stöd (selektivt och indikerat).

Föräldraskapsbegreppet breddas.

Begreppet förälder ges en vidare definition, det vill säga stöd erbjuds inte endast till barnets rättsliga föräldrar utan även till andra närstående vuxna personer som barnet betraktar som förälder eller som på annat sätt är viktiga för att främja barnets hälsa och utveckling.

Nya målområden.

De tidigare delmålen har ersatts av tre nya målområden. Mer om det nedan.

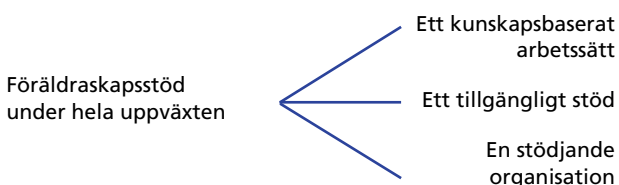

Större fokus på att stärka befintliga ansvarsstrukturer.

Det utvecklingsarbete som är avsett att ske inom ramen för strategin ska ske inom befintliga ansvarsstrukturer genom de samhällsliga aktörer som finns på området, däribland familjecentralerna.

Målområden – föräldraskapsstödet

För att komma framåt i arbetet formulerade regeringen tre målområden att lägga fokus inom.

Det pågår mycket bra arbete ute i kommuner, regioner och bland ideella och privata aktörer för att stödja föräldrar, påpekade Margareta. Många gånger behöver olika verksamheter bli bättre på att följa upp och förstärka det arbetet. Inte minst behöver olika aktörer bli bättre på att samverka, så att vi förstärker och kompletterar varandra istället för att konkurrera med varandra.

Hon avslutade sin del med att illustrera detta med den så kallade preventionstjärnan. Det är en tankemodell, sade hon, som kan fungera som en utgångspunkt när man tänker kring samverkan och preventionsarbete. Det tenderar att vara fokus på spetsarna, det är så verksamheterna är organiserade och det är så pengar fördelas. Men ofta kommer det tillbaka till gemensamma skydds- och riskfaktorer. Lyckas vi att stärka de positiva faktorerna kring ett barn och en familj så har vi mycket att vinna i form av minskade kostnader och minskat mänskligt lidande ute i spetsarna, konstaterade Margareta.

Sammanhållen styrkedja

I och med länsstyrelsernas uppdrag, finns det en sammanhållen styrkedja från nationell nivå med regeringen och MFOF, som är kunskapsmyndighet i dessa frågor. De 21 länsstyrelserna finns till för att på olika sätt stödja de behov som finns regionalt och lokalt. Det finns stora regionala och lokala skillnader att förhålla sig till, vilket Margareta och Madelene påpekade är en utmaning. De 290 kommunerna och 21 landstingen/regionerna arbetar alla mer eller mindre på olika sätt och har olika förutsättningar att arbeta med föräldraskapsstöd.

Länsstyrelsernas regionala och lokala stöd

Därefter tog Madelene Larsson vid länsstyrelsen i Örebro län över och beskrev deras regionala arbete med den nya strategin. Länsstyrelsen i Örebro län har även ett specifikt uppdrag att stödja och samordna övriga länsstyrelser i arbetet. Madelene är nationell samordnare för länsstyrelsernas föräldraskapsstödsuppdrag.

Hon förklarade att det i varje län finns en Länsstyrelse som ska verka för att nationella mål får genomslag i länet, samtidigt som hänsyn ska tas till regionala förhållanden och förutsättningar. Länsstyrelserna kan med andra ord betraktas som regeringens förlängda arm.

Länsstyrelserna har haft uppdrag kring föräldraskapsstöd sedan 2014. De fick ett nytt uppdrag 2018 som sträcker sig fyra år framåt. Det handlar liksom tidigare om att stödja aktörer på regional och lokal nivå, beskrev Madelene. Framförallt gäller det för länsstyrelserna att stödja arbetet på den universella nivån för att uppnå målet i den nationella strategin om ett stöd till alla föräldrar under barnets hela uppväxt.

Länsstyrelserna har, sade hon, fått i uppdrag att under 2018 - 2021:

- Stödja kommuner, landsting, regioner och andra föräldraskapsstödjande aktörer i sina respektive län.
- I huvudsak gäller det universellt stöd.
- Till föräldrar med barn upp till 18 år.
- Barnrättsperspektivet, att främja jämlikhet och jämställdhet och ett jämställt föräldraskap, är centrala utgångspunkter.
- Funktionshinderperspektivet och förebyggande av våld ska också beaktas.

På vilket sätt kan länsstyrelserna vara ett stöd?

- Erfarenhetsutbyte i regionala nätverk.
- Kompetensutveckling- Konferenser/dialoger.
- Bidra till samordning av aktörer kring en fråga.
- Stödja utveckling av mål/styrdokument – till exempel handlingsplaner.
- Nå ut med nationell information.
- Regional omvärldsbevakning.

Länsstyrelserna har inga verksamhetsmedel att dela ut inom uppdraget men kan stödja på många andra sätt. Framförallt handlar det om att främja samordningen och samverkan kring dessa frågor på regional och lokal nivå, berättade Madelene. Generellt finns många aktörer i samhället som arbetar riktat till målgruppen föräldrar och barn men vi vet samtidigt att det är svårt för aktörer att ha kännedom om varandras insatser. Enligt Madelene kan länsstyrelserna främja samverkan. Bland annat genom att samla aktörer till regionala nätverk, konferenser eller andra kunskaphöjande insatser.

Länsstyrelserna arbetar också med att informera om vikten av kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd. Till exempel arrangerar länsstyrelserna med medverkan av MFoF under hösten 2018/våren 2019 många regionala samlingar i de olika länen för att sprida kunskap om den nationella strategin. Men länsstyrelserna finns inte bara till för att informera om nationella mål och styrdokument utan finns också som en aktör för att samla in behov från regional och lokal nivå och sprida till nationell nivå, till exempel till MFoF, betonade Madelene.

Vi kan också på olika sätt främja att arbetet med föräldraskapsstöd blir förankrat i styrning och ledning. Just förankring av föräldraskapsstöd är viktigt för att åstadkomma ett långsiktigt arbete och med långsiktigt arbete menas inte en mandatperiod utan här handlar det om barnets hela uppväxt – från magen till myndig.

Material för att nå alla föräldrar

Madelene tipsade avslutningsvis om att länsstyrelserna har tagit fram material för att underlätta för aktörer att nå alla föräldrar.

- Information Sverige ger föräldrar samhällsinformation om att utöva föräldraskap i Sverige, finns på tio olika språk.
- Infogeneratorn är ett webbverktyg under utveckling för aktörer med syftet att sprida information till föräldrar om vilket stöd som finns att få där man bor. Med hjälp av verktyget kan en generell information om föräldraskapsstöd tas fram på 20 olika språk. I juni kommer också beskrivningar om familjecentralens fyra verksamheter att finnas med som valbara insatser.
www.infogeneratorn.se

Tips!

Kostnadsfri konferens den 24 september 2019 i Malmö eller på webben. *Jämställt föräldraskap – gynnar arbetstagare och arbetsgivare.*

Konferensen riktar sig i första hand till arbetsgivare, HR- strateger, fackliga representanter eller motsvarande.

Anmälan görs på Länsstyrelsen Örebros webbplats

Goda möten med föräldrar och barn över kultur- och religionsgränser

Jeanette Ohlsson Carlborg, religionshistoriker, specialinriktning islam och arabisk kultur, har drygt 25 års erfarenhet av att leva utomlands i länder som Jemen, Pakistan, Indien, Singapore, Argentina och på olika håll i Europa.

Jeanette Ohlsson Carlborg inledde den andra konferensdagen med en mycket inspirerande föreläsning om hur vi kan bli bättre på att möta och bemöta varandra över kultur- och religionsgränser i vårt mångkulturella land. Att ta upp frågor om kulturmöten, kulturskillnader, tolerans och förståelse är viktigt för hela samhället – idag kanske mer än någonsin. Inte minst när det gäller jämlikheten.

Plantera träd

Jeanette Ohlsson Carlborg har föreläst under mer än 20 år och har vid varje tillfälle passat på att plantera träd i Afrika. Det har hunnit bli över 16 000 träd. En hel liten skog.

Hon uppmanade konferensdeltagarna att ta tillfället i akt och plantera ett träd för en fin konferens! Till exempel via Vi-skogen, en svensk biståndsgorganisation som planterar träd i Kenya, Rwanda, Uganda och Tanzania. Fyra länder som är hårt drabbade av avskogningen och som under många år levt med dess förödande effekter för både människor och natur. <https://viskogen.se>

Sverige är enligt World Economic Forum världens femte mest jämställda land, av 144 länder som finns med på listan. Bättre är endast Island, Finland, Norge och Rwanda. Det är värt att tänka på, sade Jeanette, att många kommer till Sverige från länder som ligger längst ned på den listan. Placeringen på listan spelar självfallet roll för hur det är i samhället och i hemmet, hur barnen uppfostras och så vidare och betyder något i våra möten med dessa människor.

Sverige är också ett av världen mest individinriktade länder. Självständighet är här en självklarhet.

Jeanette berättade att den kanske viktigaste kunskap som de många åren utomlands i främmande kulturer givit henne, är att förstå betydelsen av frågan varför. När allt är nytt och man inte förstår varför människor runt omkring en gör som de gör och när man själv inte vet hur man borde göra, då behöver man hitta någon som kan ge svar och förklaringar på ens frågor.

Familjecentraler är en sådan god mötesplats där människor från andra kulturer kan hälsas välkomna, få svar på sina frågor och få den plats de kommit till att bli begriplig. Välkommen! Ett sådant viktigt ord och en sådan möjlighet det innebär att få människor att känna sig välkomna och att bli sedda.

I varje kultur finns det så mycket som är "självklart" för de som ingår i den men som inte alls är det för de som möter kulturen för första gången. En bra chans att prata om den svenska kulturens självklarheter är vid samtal runt barnuppfostran. I varje kultur är barnuppfostran en del av det som betraktas som "självklart".

"Familjecentraler är en sådan god mötesplats där människor från andra kulturer kan få svar på sina frågor och få den plats de kommit till att bli begriplig."

Vidga perspektiven

På familjecentralerna möter ni många föräldrar och blivande föräldrar från många olika länder och kulturer, konstaterade Jeanette. *Vidga era perspektiv!*

För bra möten gäller det att vara *lyhörd*. Alla människor präglas av den kultur de vuxit upp i. Med större kunskap om andra kulturer, ökar förståelsen för andra personers erfarenheter. *Var ödmjuk* inför att det tar tid att förstå och ta till sig det som är nytt. Tänk på att föräldrarollen är svår. Det är svårt nog att uppfostra barn när man är i sin egen kultur och har ett socialt nätverk runt sig.

Syn på barn i Sverige idag

Alla kulturer förändras över tid. Det är skillnader mellan generationer inom samma kultur, till exempel när det gäller hur vi ser på barn och barnuppfostran. Jeanette menade ändå att det finns en samsyn kring följande punkter på hur vi ser på barn och barnuppfostran i Sverige idag.

- Barn betraktas som egna små individer.
- Självständighet uppmuntras.
- Respekt för barns integritet.
- Liten skillnad mellan flick- och pojkuuppfostran.
- Den stora majoriteten (ca 86 %) tar del av den offentliga barnomsorgen.
- Barn har självklara rättigheter.

Vanligt i många andra kulturer

- Sträng uppfostran.
- Uppfostras av många vuxna.
- "Vi" kommer före "jag".
- Lyda och hjälpa till.
- Inte ifrågasätta vuxna.
- Självständighet uppmuntras inte.
- Auktoritär skola.
- Stor skillnad flick-/pojkuuppfostran.
- Barnaga är tillåten.

Av dessa punkter är det självständigheten som krockar mest, med utpräglade klan-kulturer. I en stor del av världens samhällen är klan en realitet. I det hänseendet är det vi i västdemokratier som är udda. I länder som Jemen, Afghanistan, Libyen, Sudan är klan som organisationsform av samhället högst påtaglig. Även i Centralasien, Kaukasus, Mellanöstern och Afrika lever klanväsendet. Till och med i flera samhällen med förhållandevis utvecklade demokratiska stater, i länder som Indien, Taiwan och Filippinerna, spelar klaner en avgörande roll. De påverkar människornas vardag och präglar deras värderingar och syn på världen.

Fathima

Jeanette berättade att hon med två små barn och ett i magen bodde fyra år i Jemen, dåvarande Nordjemen. Det var ett land med utpräglad klan-kultur och relativt opåverkat av yttre influenser. Det var som att komma till en annan planet. Hon hade inga referenser till hur hon borde bete sig på ett acceptabelt sätt. Hon bestämde sig för att försöka lära sig språket och att hon varje vecka skulle resa och upptäcka en ny plats i landet.

Under en sådan resa träffade hon Fathima i en liten by. Fathima stod utanför sitt enkla hus tillsammans med sina sex barn och vågade både se Jeanette och till och med bjuda in henne. Det blev början till en nära vänskap som fortfarande håller i sig. Fathima, som själv var analfabet, gjorde Jemen begripligt för Jeanette. Hon svarade på alla varförfrågor och gav Jeanette en god inblick i barnuppfostran, Fathima fick ytterligare fem barn, varav ett dog vid födseln. Alla tio barn har gått 12 år i skolan.

Ni som arbetar på familjecentraler har alla träffat motsvarigheter till Fathima, sade Jeanette.

Kvinnor som aldrig tidigare ställts inför den typ av frågor ni ställer och aldrig någonsin behövt svara på dem ensam. Tänk på att de här kvinnorna inte är dumma. Allt är bara så nytt och fullständigt obegripligt. Ni måste ge dem flera chanser!

När ni träffar "Fathima" – ta reda på följande:

- *Utbildning* – Hur mycket utbildning har hon, om någon?
- *Hur ser hon på hälsa och ohälsa?* – Förebyggande hälsa är i många kulturer inte något som existerar. Så länge man är frisk behövs ingen sjukvård. BHVs arbete med att främja barns hälsa och utveckling, förebygga ohälsa och tidigt upptäcka och åtgärda problem i barns hälsa, utveckling och uppväxtmiljö, upplevs främmande och onödigt. Förklara hur kost, motion och hälsa hänger ihop.
- *Vad har hon för erfarenheter av svensk sjukvård, skolhälsa och BHV?* – I många länder, till exempel Pakistan, är det helt accepterat att man passar på att ta med alla barn för att bli undersökta, när man ändå bokat tid för ett av dem. Det blir en kulturkrock i Sverige!
- *Familjens betydelse och roller i familjen?*
- *Barnuppfostran* – Vad är viktigast i hennes kultur?
- *Förskola, skola* – Hur fungerar det i hennes hemland? Förskola finns inte i många länder. Äldre barn, eller mor- och farföräldrar, tar hand om de yngre eller så får de vara med på ett hörn när mamma arbetar. Disciplin gäller för skolbarn i många kulturer. Barn ska lyda. Det är ovanligt att som här ge pedagogiska lösningar för barnet att förhålla sig till. Det blir ofta en chock för föräldrarna.
- *Individuell utvecklingsplan* – I många kulturer är "Jag" ett litet ord. Det är "Vi" som är stort. Individuell utvecklingsplan för barnet inom skolan behöver alltid förklaras. Varför är det viktigt för oss?
- *Jämställdhet/jämlikhet* – Behöver alltid förklaras. Vad betyder det? Varför är det viktigt?

- *Självständighet* – Detta är den punkt som enligt Jeanette krockar mest med klankulturer.
- *Demokrati och rättigheter* – Behöver alltid förklaras. Vad innebär det? Varför är det viktigt? FN:s barnkonvention. Viktig att förklara.
- Hur vinner man Fathimas tillit och förtroende?
  - Genom att svara på hennes varför-frågor, vara lyhörd och ödmjuk inför hennes kulturella bakgrund och erfarenheter. Genom att vidga sina egna perspektiv och utmana egna fördomar!

Jeanette avslutade sin föreläsning med att påminna oss om att olikheter är utvecklande. Vi behöver dela med oss av våra olikheter och inte alltid döma dem som sämre. Vi kan lära från andra kulturer. Det finns ju inga absoluta sanningar. Ta bara det här med att föräldrar här i Sverige under de senaste decennierna rått att lägga sina spädbarn först på rygg, sedan på mage, därefter på sidan och numera är det ryggläge som gäller igen.

“I’ve learned that people will forget what you said, people will forget what you did, but people will never forget how you made them feel.”

/Maya Angelou (1928-2014), amerikansk författare, sångare, poet och medborgsrättsaktivist

Swedish Dads – möjlighet att påverka med bilder

Johan Bävman, frilansfotograf, dokumentärfotograf, med bas i Malmö.

Johan Bävmans utställning **Swedish Dads** bygger på porträtt på pappor i Sverige som valt att vara föräldralediga med sina barn. Fotoprojektet glorifierar inte de pappor som porträtterats, utan vill istället väcka en angelägen debatt om varför dessa pappor ses som så speciella. Det har blivit både en bok och en utställning. Utställningen har visats i över 65 länder och har väckt stor debatt både i Sverige och utomlands.

Johan berättade att han fick idén till projektet när han själv blev pappa för första gången, till sonen Viggo, för sju år sedan och valde att vara föräldraledig med honom. De förebilder och bilder som fanns då, tyckte han, var bara på "perfekta" pappor som klarade allt.

Själv kände han sig långt ifrån perfekt. Han märkte ju att vara pappa ledig innebar lyckliga stunder men också hårt arbete. Därför behövdes det, insåg han, bilder på pappor och barn som fler män skulle kunna relatera till. Som den dokumentärfotograf han är, ville han också skapa debatt kring varför det betraktas som så speciellt att pappor tar hand om sina små barn. Det borde inte vara så.

I Sverige, som är ett av världens mest jämställda länder, är det bara 14 procent av papporna som delar lika på föräldraledigheten. Inte så jämställt. Varför tar inte fler pappor chansen att vara med sina barn, frågade han sig? Visst, pengakvationen spelar roll för många familjer men han tror också att det fortfarande handlar om mansrollen respektive kvinnorollen. Rädslan att inte lyckas gör att det är lättare att gå in i de traditionella pappa- respektive mammarollerna. Så riktiga förebilder behövs, konstaterade han.

"I Sverige, som är ett av världens mest jämställda länder, är det bara 14 procent av papporna som delar lika på föräldraledigheten. Inte så jämställt."

Rekryterade "vanliga" pappor

Han började rekrytera pappor till sitt projekt. Det var "vanliga" pappor som delat lika på föräldraledigheten med sina partners som han var ute efter, inga "superpappor". Han tog hjälp av Familjens Hus, den familjecentral i Malmö han själv gick till och som han alltid känt var inkluderande

också för pappor. Där fick han sätta upp affischer och prata om idén på öppna förskolans träffar. När föräldraledigheten var slut började han jobba med att följa papporna.

Projektet innehåller totalt 45 bilder. En bild per pappa. Många pappor följdes under flera dagar och Johan tog massor av bilder på var och en. De bilder han till slut valde ut skulle visa vardagliga situationer men också pappor som visade känslor som inte traditionellt kopplas till maskulinitet; trötthet, empati, osäkerhet, men som alla känner.

De flesta papporna kommer, liksom han själv, från en medelklassmiljö. Där är det accepterat och kanske inom vissa kretsar till och med förväntat, att ta en stor del av föräldraledigheten. Men åtminstone en av papporna, Said, är menade Johan, en riktig förebild. Han bor i förorten och där var han ensam pappa om att välja att ta ut halva föräldraledigheten.

När han kommit en bra bit på väg började han lansera projektet. Ganska direkt, parallellt med att andra sonen Manfred föddes för tre år sedan, fick projektet en explosionsartad utveckling. Tidningar och TV-team från hela världen stod på kö för intervjuer. Samtidigt som det var roligt att nå ut, så var det en galen tid, berättade han. Manfred var nämligen ett "öronbarn", så många nätter ägnades åt att vandra runt, runt, spelandes Tom Waits "Hold on", den låt Johan valde som ingångslåt.

Se en YouTube-film om projektet [här](#).

Vikten av ett jämställt föräldraskap

Johan har, sade han, mer och mer kommit till insikt om att ett jämställt föräldraskap är grunden för ett verkligt hållbart framtida samhälle. Det börjar i familjen med att utveckla mans- och kvinnorollerna. Barnen har rätt till två närvarande föräldrar.

Han vill kunna vara med och stötta sina egna söner när de växer upp och ska forma sin manlighet. Det är viktigt att också män är närvarande och kan vara goda förebilder i barns liv under hela uppväxttiden. På familjecentralerna har ni möjlighet att vara med och påverka papparollen. Men, konstaterade han, det behövs betydligt fler män som arbetar på familjecentraler och i förskolor för att nå hela vägen!

”Ett jämställt föräldraskap är grunden för ett verkligt hållbart framtida samhälle.”

Utställning – stort intresse

Johan bestämde sig för att han även ville göra en utställning med bilderna för att nå ut med sitt budskap och fick hjälp

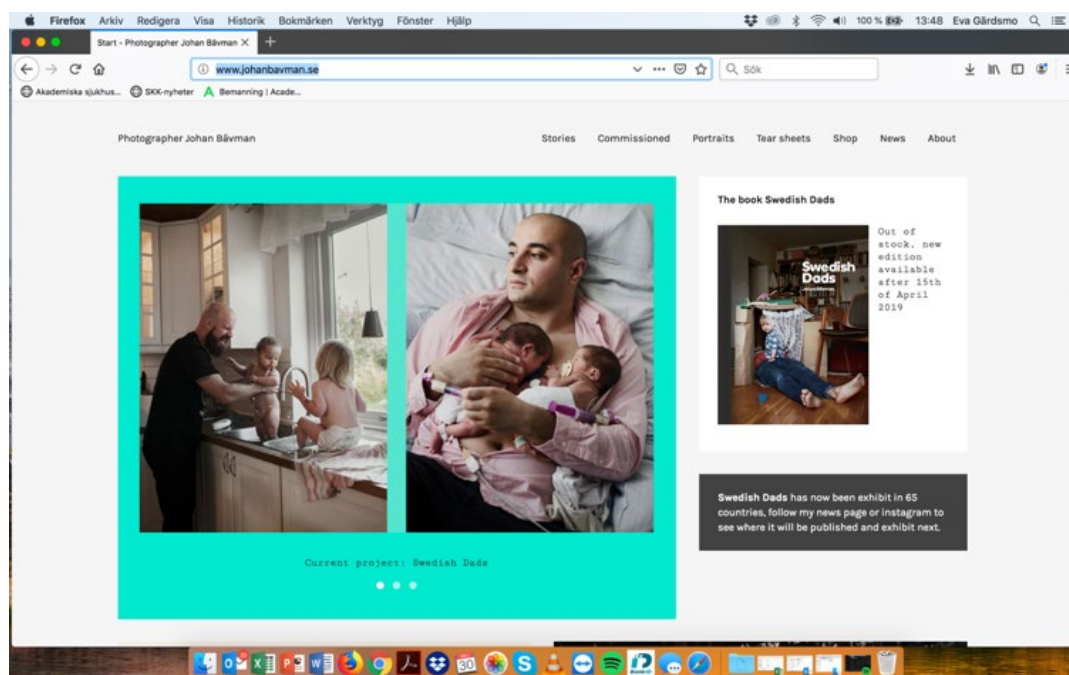
av Svenska Institutet. Bilder är ett fantastiskt sätt att nå ut, konstaterade han. Det kräver inget speciellt språk men kan ändå beröra stort.

Utsällningen har nu varit i 65 länder, vanligen utställda på offentliga platser. Och den har gjort avtryck. I Japan är de intresserade av om den svenska föräldraförsäkringen kan bidra till att öka barnafödandet. I Peru har man använt utställningen för att tala om och försöka minska förekomsten av våld i hemmet. I Australien, där det helt är upp till företagen hur länge man får vara föräldraledig, har ett multinationellt företag bestämt att alla nyblivna pappor har rätt till två veckor föräldraledighet. Alla offentliganställda män har numera rätt till två veckors föräldraledighet i Iran respektive i Rwanda.

”Jag är jättestolt över att ha kunnat vara med och påverka”, konstaterade Johan.

Boken *Swedish Dads* finns att beställa på Johans hemsida. Där finns också möjlighet att se några av de foton från projektet som Johan visade under föreläsningen.

www.johanbavman.se

Du – det viktigaste verktyget

”Familjecentralen – en viktig arena i arbetet för en jämlik hälsa”

Anna-Eva Lohe (till hö.) och Marie Kaufmann, seniorkonsulter, processledare och ägare av företaget Next Stop You som aktiverar ledarskap och delaktighet.

Konferensens avslutande föreläsning svarade Anna-Eva Lohe och Marie Kaufmann för. Den handlade om samverkan, vilket ju är själva kärnan i familjecentralen. Bra metoder behövs, sade de, men verklig samverkan förutsätter att vi ger oss tid att förstå andras perspektiv och verklighet och att vi väljer att stå kvar och välja samverkan igen och igen.

Forskning visar att den mänskliga dimensionen, de relationer som utspelar sig mellan människor, är det som gör skillnad för en framgångsrik utveckling. En stark samverkan på familjecentralen ger positiva möten. Anna-Eva och Marie betonade att var och en som arbetar på familjecentralen är det viktigaste verktyget för detta. Frågan är: Ger ni er själva möjlighet till detta.

Samverkan kräver tid

”Samverkan behöver resurser och är en arbetsform som kräver mer av oss som personer och av våra organisationer. Särskilt resursen tid. Tid att lyssna, tid att prata, tid att förankra, tid att fatta gemensamma beslut, tid att göra. Ju fler parter desto mer tid.

Samverkansvinsterna med de olika perspektiven och kompetenserna tas inte tillvara om inte tillräckligt med tid avsätts.”

”Samverkan som gör skillnad”, Arena för Tillväxt

Familjecentralsverksamhet är en komplex verksamhet. Liksom de flesta organisationer agerar familjecentraler ofta som om de samverkar i en, vad Harvardprofessorn Ronald Heifetz kallar en, teknisk utmaning. Det är en utmaning med ett tydligt problem, en tydlig lösning och en tydlig ansvarsfördelning. Men så ser det oftast inte ut i verkligheten, påpekade Anna-Eva och Marie. Familjecentraler verkar i en komplex vardag i vad samma professor kallar en adaptiv utmaning med mångbottnat problemområde, mångbottnade lösningar och oklara ansvarsområden.

Ju mer komplex verksamhet desto mer tid måste samverkan ges. Anna-Lena och Marie gav ytterligare några råd:

- Ta er tid att gå igenom konflikter.
- Var redo att gå över revirgränser om det behövs. Gör samtidigt andra till goda ledare.

En modell som kan fungera att arbeta efter i en komplex verksamhet är den så kallade mänskliga processen i sju steg:

Försök hitta i vilken av rollerna du trivs bäst och därmed bidrar mest till samverkan.

1. Initiera och skapa – En fas där energin är hög, mycket är öppet än och åtaganden är ännu gjorda.
2. Grunda och aktivera – En gemensam grund utvecklas, man lyssnar och samskapar nuläget, förstår och lär känna varandra. Styrning, ledning på plats.
3. Bygga och fokusera – Här börjar jobbet göras, man utvecklar lösningar. I den här fasen börjar olikheter visa sig, maktdynamik, konflikter. Risk: Att runda problemet istället för att ta sig igenom konflikten och hitta verkliga lösningar.

4. Välja och äga sitt val – En fas Anna-Eva och Marie kallar "Nålens öga". Här väljer man väg, tar ställning. Hur har processen letts? Är de många som verkligen väljer?
5. Vara och agera sina val – I den här fasen, ofta kallad implementering, är det dags att stå för valet i handling. Att låta lösningarna växa fram, anpassa och stå kvar i valet. Varför jag står bakom det?
6. Vidmakthålla, öppen – Att stå kvar och ha fokus på arbetet och samtidigt behålla sin lyhördhet för det som sker som är viktigt att inkludera i arbetet.
7. Avsluta och fullborda – Avslut i tid och rum, men vad krävs för att också bli komplett på ett mänskligt plan? Integrera arbetet och resultatet, följa upp, lära, fira, se och erkänna allas insatser.

Vad menar vi med process?

Det är viktigt att vara medveten på att själva processen inte är ett fast tillstånd, utan är ett pågående flöde, förklarade Anna-Eva och Marie. Processen kan vara kort eller lång; bestå av ett enstaka möte eller pågå under många år. Vi delar upp processen i tydliga rutor och tidslinjer för att göra det överblickbart men processer är mänskliga relationer och ser i praktiken ut som på bilden.

Den mänskliga dimensionen i processen är ett sammelsurium av olika nulägen och mål, drivkrafter, engagemang, känslor, konflikter, maktdynamik, åsikter och erfarenheter, utbildningsbakgrunder, olika förståelser, mandat, olika språk och kulturer, tidigare erfarenheter, status, personligheter, dolda och öppna agendor, hierarkier, professionalitet, målsättningar, överenskommelser, relationshistorik, allianser och pakter, roller och dynamik i gruppen.

För att ta vara på samverkans främsta verktyg "jag" behövs en överblick över den komplexa processen. Anna-Lena och Marie menade också att man behöver må bra och vara medveten om sitt välbefinnande för att till fullo bidra till samverkansprocessen:

"Genom ett gott välbefinnande kan du vara det viktigaste verktyget"

Fysiskt: Vad behöver min kropp? Är jag stark, har värk, behöver sömn?

Emotionellt: Hur är mitt känsloliv? Är jag uppgiven, arg, hoppfull, lugn? Vet jag vad jag känner och varför, är det okej att ha dessa känslor. Kan jag dela med mig? Finns det tid för det?

Mentalt: Har jag överblick över helheten. Är jag öppen, stressad, stimulerad, uttråkad? Har jag för många bollar i luften?

Spirituell: Mening? Sammanhang? KASAM! Har jag kontakt med vision och syfte. Avkoppling, näring, andlig spis?

Nyttiga frågor att ta med hem

De avslutade sin föreläsning med att skicka med ett antal nyttiga frågor att ta ställning till inför det fortsatta samverkansarbetet:

1. Hur hanterar du en komplex verklighet? Ger du dig själv utrymme att "stå på balkongen" och skapa överblick eller hoppas du att det ska gå över?
2. Ger du dig tid för reflektion för att säkerställa att du jobbar med de verkliga utmaningarna och inte bara på ytan?
3. Står du bakom valet att samverka? Om inte, vem ska göra det?
4. Kan du se verkligheten som den är istället för att tänka att det borde vara annorlunda?
5. Har du i grund och botten valt ditt eget välbefinnande eller tänker du att det får komma senare?
6. Har du klarsynen och modet att ge dig själv prioritet som det viktigaste verktyget?

Avslutande jämställdhetsaspekter på konferensen

Tobias K. Axelsson, fil. dr i genusvetenskap och adjunkt i pedagogik, Örebro universitet Projektledare, Vetenskapligt stöd till jämställdhetsarbete i förskola och skola, Askersunds kommun.

Tobias Axelsson hade fått i uppgift att avslutningsvis sammanfatta några centrala punkter från konferensen ur ett jämställdhetsperspektiv. Han berättade hur han, utifrån sin genusvetarbakgrund, lyssnat på föreläsningarna i kongressalen ur dels ett jämställdhetspolitiskt perspektiv, dels ett mer filosofiskt perspektiv.

Det överordnade målet med jämställdhetspolitik är att "kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv". Det finns sex delmål: 1) makt och inflytande, 2) ekonomi, 3) utbildning, 4) obetalt hem- och omsorgsarbete, 5) hälsa och 6) våld. Tobias valde att betrakta konferens innehåll i ljuset av dessa politiska delmål. Här är hans reflektioner med egna ord:

Jämställdhetspolitiskt perspektiv

Generellt om målet

"Hur mycket jämställdhet tycker Fahtima är bra?" frågade Jeanette Ohlsson Carlborg. Man kan tycka vad man vill men jämställdhet är trots allt en mänsklig rättighet som omfattar alla, oavsett vad man kommer ifrån eller vad man "tycker".

"Man kan tycka vad man vill men jämställdhet är trots allt en mänsklig rättighet som omfattar alla, oavsett vad man kommer ifrån eller vad man "tycker"."

Makt och inflytande

Detta delmål framstår som fullkomligt självklart för de barn som framträder i de filmer vi fått se. Barnen har erfarenheter av och kunskaper om ojämställda könsmonster både i barn- och vuxendomen. Samtidigt som många barn ger uttryck för att jämställdhet är fullkomligt självklart, som en flicka uttrycker det: "liksom, det är bara olika kön".

Ekonomi

"Vi som arbetar med familjer är kvinnor, kvinnor, kvinnor" sa Kerstin Neander. Sverige har ju en väldigt könssegregerad arbetsmarknad. Jämför den genuspedagogiska debatten.

En ståndpunkt är att det går att arbeta genuspedagogiskt/jämställdhetsfrämjande oavsett personalens kön (det är helt sant), men å andra sidan uppstår här trovärdighetsproblem gentemot de barn och föräldrar som använder sig av familjecentralens service (det är också sant).

Självständighet berördes av Jeanette Ohlsson Carlborg. Sverige, med sin individorienterade välfärdsstatsmodell, främjar flickors och kvinnors självbestämmande. Samtidigt, som Jenny Alsarve visade i sin föreläsning, är kvinnors självständighet inskränkt när kvinnor blir föräldrar. Det är i huvudsak kvinnor som ändrar sina beteenden snarare än män.

Utbildning

"Involvera männen innan barnen föds", sa Johan Bävman. Det är en bra idé, för om man tittar i forskningen vilka män som tar ut en lång föräldraledighet och som är involverade i barns liv, så är det de som har bestämt sig redan innan de får barn. Så vi har otroligt mycket att vinna på att normalisera mäns barnomsorg och låta pojkar redan i mycket ung ålder och återkommande under sin tid i förskolan och skolan, uppleva värdet av att sörja för andras omsorgsbehov.

"Vi har otroligt mycket att vinna på att normalisera mäns barnomsorg."

Obetalt hem- och omsorgsarbete

I viktiga styrdokument, så som i barnkonventionen, framgår det att föräldrarna ska dela det gemensamma ansvaret, som Tomas Hammarberg påminde om.

Margareta Bolmgren och Madelene Larsson talade om andra styrdokument, regeringens strategi om föräldraskapsstöd och länsstyrelsens samordningsansvar på lokal nivå.

Det verkar, som jag själv också påtalade i min föreläsning, att jämställdhetspolitiken har tagit ett kliv närmare in i föräldraskapsstödspolitiken – och sen får vi se vad det gör för skillnad i det dagliga arbetet.

”De kanske inte blev så fria som de ville”, sa Knutte Wester om kollektivet han växte upp i. Nej, kanske inte. Det vet han och föräldrarna bäst själva, men från min position, där nere i publiken, så tänker jag: Ja, men de försökte i alla fall ändra på nånting.

Jenny Alsarve talade om den svenska familjepolitiska kontexten. Hon framhöll att i teorin är allt på plats. Men både kvantitativa och kvalitativa data, om hur män och kvinnor fördelar det obetalda hem- och omsorgsarbete, visar att det inte helt och hållet hjälper att ha bra system. Jenny talade om pappors deltidsarbete och menade att det är en undanskynd fråga. Jag håller med. När jag arbetade med jämställdhetspolitik på länsstyrelsen kunde jag inte verka för den här frågan, för jämställdhetspolitiken vill snarare möjliggöra kvinnors utökade arbetstid, inte minska mäns. Men jag står här fri, och kan bara säga att jag håller med Jenny.

Hälsa

För det här målet har jag, ärligt talat, svårt att plocka ut några enstaka exempel. För egentligen handlar väl allt som det talats om på den här konferensen om hälsa?

Våld

Detta delmål, slutligen, har tagits upp av många! Tomas Hammarberg tog upp Astrid Lindgrens antivåldsarbete. Hennes författarskap handlade om det här. Tomas tog också upp barnkonventionens förbud mot våldsanvändning som uppfostringsmetod. I de här exemplen handlar det om våld mot barn, men även det våldet är ju könat – både barn och förövare har en könstillhörighet.

I den nya strategin för föräldraskapsstöd tas våld upp. Margareta Bolmgren presenterade den nya strategin och berättade att vi ska kunna ”utmana destruktiva föreställningar om kön”. Språkbruket tar intryck från forskningen om våld, vågar jag påstå. Våldsanvändning är ju alltid destruktivt. Ordet används mycket i forskning om män och maskuliniteter, om problematiska aspekter av män och maskuliniteter, i våldspreventiva program.

Att våld får konsekvenser för allt annat (för makt och inflytande, för ekonomi, för utbildning, för omsorgsarbete och hemarbete, för hälsa) illustreras till exempel i Knutte Westers föreläsning, för om det inte kan ses som våld att tvingas leva som äsidosatt ”horunge”, ja då vet jag inte vad våld är.

Filosofiskt perspektiv

Jag avslutar med att titta på frågan ur ett mer filosofiskt perspektiv: Kanske är det så att jämställt föräldraskap handlar om en dragkamp mellan autonomi och beroende?

Autonomi betyder ”vidsträckt rätt att bestämma om egna angelägenheter oftast dock utan fullt självbestämmande”. Beroende betyder att ”på ett avgörande sätt påverkas” av någon eller något (allt enligt svensk ordbok). Några exempel på detta från föreläsarna:

- Det som Jenny Alsarve beskrev som att föräldraledighet är obligatoriskt för kvinnor men frivilligt för män, är typexemplet på dragkampen mellan beroende och autonomi. Vem kan egentligen ta sig rätten att vara autonom?
- ”Männen smiter undan”, sa Tomas Hammarberg. ”Nu har jag gjort mina månader” – den attityden finns, sa Johan Bävman.
- ”Att inte vara huvudperson i sitt eget liv längre”, sa Knutte Wester.

”Kanske är det så att jämställt föräldraskap handlar om en dragkamp mellan autonomi och beroende?”

30

Valbara föreläsningar

Vad är hedersrelaterat förtryck och våld och hur kan vi tillsammans bemöta familjer som lever med dessa normer?

Maria Geni, beteendevetare och egenföretagare. Många års erfarenhet av arbete med hedersrelaterat förtryck och våld i bagaget som beteendevetare och skolkurator. Nu jobbar hon på Origo, www.origostockholm.se

Föreläsningen handlade om att få svar på dessa frågor: Hur blir vi dem vi är? Vilka faktorer är det som påverkar och vad har språket för inverkan på de normer vi lever efter? Varför växer vissa barn och familjer upp med hedersrelaterat förtryck och våld och vad kan vi göra för att bryta dessa maktstrukturer?

Föreläsningen startade med Marias egen berättelse om sin första kärlek och beskrev vilka hinder hon mötte då.

Föreläsaren pratade om socialiseringsprocessen och att språket är en viktig del och efter det gick hon in på vad en norm är. Enligt henne är det oftast en man men det kan också vara en familj med mamma, pappa och barn. Hon lyfte ett exempel från ett varuhus där de flesta mjuka varorna har ett kvinnonamn och de hårda varorna har ett mansnamn. Hon belyste vikten av att använda rätt uttryck för att komma åt problemet med vad en norm är.

Publiken fick göra en övning två och två där frågorna var:

Vad är det som gör att ett samhälle utvecklas?

Svaret från publiken blev bland annat dessa: Utbildning, kunskap, fri media, infrastruktur, demokrati, ekonomi, nya idéer, fred, humanism, klimat.

Vad skulle du göra om det inte fanns en fungerande statsapparat?

Svaret från publiken blev bland annat dessa: Hålla fast vid familjen, utvidga familjen.

Föreläsaren fortsatte berätta om kyskhetsnormen och att det bland annat finns svårigheter med aktiviteter i skolan. Unga flickor kontrolleras, vilket kan beskrivas som en triangel: Ju mer de lever desto mindre blir triangeln utifrån valmöjligheter. Det blir också en effekt på tjejers sexualitet då det är förbjudet så länge. Det finns både en inre skam och en yttre skam.

Maria tog upp pojkarnas heder och pekade på några saker som enligt deras syn på heder kan påverka negativt: HBTQ, kriminalitet, missbruk, kontakt med socialtjänsten, föräldrarnas skilsmässa, skolutredningar.

Särskilda sårbara grupper för hedersförtryck är: HBTQ-personer samt personer med fysiska samt intellektuella funktionsnedsättningar. Det resulterar oftast i att dessa personer gifts bort snabbt, blir känslomässigt utnyttjande och tidigt föräldraskap.

Det som skiljer hedervåld från våld i nära relationer är att det förra är kollektivt.

Socialstyrelsen delar upp i fyra grupper:

Psykiskt våld

- Kränkningar
- Skuld- och skambeläggning
- Förödmjukelser
- Nedvärdering
- Undandragen kärlek och omsorg
- Förföljelser
- Hot

Socialt våld

- Utfrysning
- Isolering
- Bannlysning
- Förbud att delta på aktiviteter
- Avvikande kläder – inte utmanande och får inte visa hud
- Ofrivilligt bortförande
- Ekonomisk nöd

Psykiskt våld

- Misshandel
- "Själv-mord" (balkongflickor)
- Mord

Sexuellt våld

- Könsstympning
- Tvångsäktenskap
- Oskuldskontroller
- Sexuella övergrepp

OBS! En riktig varningsklocka är när ungdomen vill göra en polisanmälan, inte vill gå hem eller har hög frånvaro.

Bemötande

Maria berättar om vikten av bra bemötande.

Några tips är:

- Omhändertagande.
- Lyssna och bekräfta.
- Be individen att berätta.
  - Trygg miljö
  - Enrum
  - Professionella tolkar

Några praktiska tips

Frågor – viktigt att rannsaka sig själv om:

Vad gör våldet mot dig? Vad väcker HRV för föreställningar/fördomar i mig och varför? Vilka värderingar har jag? Har jag ett normkritiskt förhållningssätt?

Frågor att ställa om man tror hedersrelaterat förtryck förekommer:

- Vad händer om du bryter mot reglerna?
- Jag träffar många som har varit utsatta för våld och därför undrar jag hur det är för dig?
- Många jag träffar berättar att de inte får ha sex innan de gifter sig, hur ser det ut för dig?
- Vi vet att flickor könsstympas/ omskärs i dina föräldrars hemland, är det något du känner igen?
- Jag vet en del om traditioner men berätta gärna för mig hur det är för dig?
- Hur pratar din familj om äktenskap?

Vad gör jag med svaren?

- Ofta inte akut. Ta det lugnt och träffas fler gånger för att bygga upp förtroendet.
- Gör en orosanmälan.
- Motivera personen till mer hjälp för att stå på egna ben och se konsekvenser.
- Ge information och hänvisa vidare vid behov.
- Gör en gemensam plan och säkerhetsplanering att ta till när något händer.
- Avlasta skuld och skam då det inte personens fel.
- Stärk och inge hopp (Ställ rätt frågor för att stärka).
- Ett gott bemötande är mer centralt än formen på frågan.

/David Fast

En förälder blir till – ett jämlikt bemötande i praktiken

Lena Gunnarsson, organisationskonsult, driver företaget Piazza, Lena@piazza.nu

För att bli ännu bättre på ett mer jämlikt bemötande och för att främja ett jämlikt föräldraskap har personal från alla familjecentraler i Västra Götalandsregionen arbetat med verktyget En förälder blir till – ett verktyg för jämlikt föräldraskap. Vad innebär det i praktiken? Och hur har de efter slutfört arbetet gått vidare?

Inledning.

”Osäkra inför de nya invandrarföräldrarna, vågade inte fråga, familjerna kom utan att ha bokade tider vilket irriterade oss.”

Bakgrund:

800 personer har jobbat med verktygen som skapades. Pilot i Skaraborg 2014-15. Övriga VGR 2016-17. Idén om att skapa ett handfast verktyg väcktes. Flera andra regioner har adopterat verktyget.

Tunga ämnen men lättarbetat, begränsad tidsåtgång. Nya vägledningsdokumentet damp ned vid samma tid. ”Hur” var frågan! Ständig dialog med barnhälsovården. Testade och reviderade.

CBHV + KJV + Processtödjare som handledde projektet.

Genomförande:

Perspektivträngsel! Tidsåtgången viktig. Fyra teman, ett i taget under cirka ett år. Omkring två månader för varje tema. Tidsåtgång 2-6 timmar per månad/person. Husmöten etc. finns ju redan.

Fyra teman: Jämställt föräldraskap, stjärnfamiljen, kulturell medvetenhet och psykisk hälsa:

1. Jämställt föräldraskap:

- Hembesök (jmf med Rinkebymodellen, sex besök erbjuds).
- Mottagningsrummen (bl a möblering).
- Väntrummen (bilder på kvinnor, män, barn? Lekhörnan?)
- Föräldragrupper.
- Varannan fråga.
- Vaccinationssituationen (den som håller barnet, tröstar också!).

2. Stjärnfamiljen: (Vad är en familj? Normen?)

- Inbjudningar och texter (skrivhjälp för jämlik text).
- Tidskrifter och böcker.
- Bilder och planscher.
- Samarbete med familjerätten.
- Vilka finns i din familj?

3. Kulturell medvetenhet:

- Kommunikation (tolkarna).
- Samverkan med andra aktörer.
- Riktade insatser (mot vissa grupper med störst behov).
- Vidareutbildning om könsstämpning.
- Berätta om BVC:s och familjecentralens uppdrag.

4. Psykisk hälsa:

- Nyanserad bild av föräldraskapet.
- Fokus på BÅDA föräldrarnas mående.
- Hällosamtal för partnern.
- Ökat samarbete på VC/FC.
- Vidareutbildning kring våld i nära relationer.

Det mesta händer i det dagliga mötet med föräldrarna.

Sagt av kursdeltagare

"Reflektionstid med kollegor och att utbyta erfarenheter ger ett vidgat perspektiv och förståelse!" citat från personal som arbetat med verktyget.

"Om vi inte jobbar med mjuka frågor som normer, bemötande och kommunikation så kan det få stenhårda konsekvenser! Knyt ihop det hårda med det mjuka!"

"Nu kan familjer flytta var som helst i V:a Götaland!"

"Vi vågar fråga! Tänk att i början tyckte vi det var så svårt! Vi tittar på varandra nu och skrattar åt oss själva, hur tänkte vi?"

Verktyget:

Fyra steg i varje kapitel:

1. Vad är problemet?
2. Inspiration
3. Inventering
4. Handling

Mall till Handlungsplan gjordes. Vad, Hur, Vem, När gör vi det? När ska det vara klart? Uppföljning.

Flera tips finns i verktyget: "Gör så här", "Ord och bild", "Hjälpkapitel", se nedan.

HJÄLP! Vi har kört fast!

- Fyrarummaren som metod.
- Metoder kring inventering.
- Brainstorming vid idétorka.
- Avgränsningstips.
- Hur göra en Handlungsplan?

Ord och bild:

Tolka bilden? Vad ser du? Vad kommer du att tänka på? Undersök bilden och dina egna tankar. Finns inget rätt eller fel.

Man lever verktyget!

Olika utvärderingar gjordes. Stor utveckling från 2014 - 2017.

Ringar på vattnet:

Skriften *Tillsammans, samtal om förhållandet och föräldraskapet* (från Göteborgs stad).

Stärka föräldrarnas relation! Materialet finns att laddas ned!

www.vgregion.se/halsa-och-varld/varldgivarwebben/amnesomraden/jamlik-varld/tillsammans---samtal-om-forhallandet-och-foraldraskapet/

Och nu då? Hållbarhet!

CBHV integrerar i lokal och regional introduktion av nya medarbetare och genom inspirationsdagar.

Följ upp handlingsplanerna. En förälder blir till – tänk utbildningar, nya arbetssätt och nya rutiner.

Barnkonventionen.

www.vgregion.se/jamlikvard

www.facebook.com/jamlikvard

/Mikael Pers

Modell för kontinuerligt språk- och läsfrämjande arbete – En samverkansform för att främja barns språk och läsutveckling

Lena Carlsson (mitten), enhetschef Familjecentralernas Öppna förskolor. Anne Myllylä (till hö.), bibliotekarie Örebro Stadsbibliotek. Eva Carblom, utvecklingsledare biblioteksutveckling Region Örebro län.

Örebro har genom ett utvecklingsarbete skapat en samarbetsmodell för den kontinuerliga språk-

och läsfrämjande arbetet mellan Örebro kommuns familjecentraler, Örebro Stadsbibliotek och Biblioteksutveckling Region Örebro län. Modellen innehåller ett systematiskt kvalitetsarbete där de har samverkansträffar (tre gånger per termin), kompetensutveckling, en språk- och läsfrämjande miljö på familjecentralerna samt att föräldrarna får kunskap om föräldraskap och läsning redan från barnets första tid i livet. Här finns en tydlig form för kvalitetsuppföljning. Biblioteket har läslustombud som de utbildat bland annat på öppna förskolorna och BVC.

"2016 påbörjades detta språk- och utvecklingsarbete. Vi har en chans att nå familjerna tidigt!"

Syfte med projektet

- Skapa en modell för hur kontinuerligt språk- och läsfrämjande arbete kan genomföras på familjecentralerna i Örebro kommun.
- Stärka samarbetet mellan familjecentraler och bibliotek utifrån det läsfrämjande uppdrag.
- Utveckla relevanta samarbet som är knutna till familjecentraler, barnmorskemottagningar och barnavårdscentraler.

Målet med projektet

- Stärka barns språkutveckling för att ge goda förutsättningar att lyckas i skolan, nå målen och motverka utanförskap.

Under seminariet berättar de om vikten av att läsa för barnen. Mer information hittar ni i föreläsningsbilderna samt på www.barnboksakademien.com

Föräldraträffar

Föräldrarna erbjuds tre träffar i det läsfrämjande projektet. Den första träffen sker på öppna förskolan och handlar om den känslomässiga anknytningen, hur det lilla barnet lär sig, samt vikten av att introducera böcker tidigt.

Förslag på böcker att läsa

- Barn i början – språkutveckling i förskoleåldern, Monica Westerlund.
- Att få barnets språk att växa – strategier för språkutveckling i förskolan, skolan och hemma, Karolina Larsson.
- Väck läshungern, Anne-Marie Körling.
- Bilderbokens mångfald och möjligheter, Agneta Edwards.

Andra träffen sker på biblioteket där föräldrarna får lära sig hur man använder sig av biblioteket. Den tredje träffen är en babystund med bokläsning som sker på familjecentralen.

Viktigt att tänka på när man ska skapa en läsfrämjande miljö:

- Välj böcker utifrån mångfald. Litteraturlista utifrån ålder, etnicitet, fakta, saga, jämställdhet, mångfald, vuxenlitteratur.
- Flytta ner litteraturen till barnens höjd.
- Använd litteraturen som rekvisita, till exempel barnkokböcker vid spisen eller dinosauriebok vid dinosaurierna.
- Skapa en temahylla där några böcker "highlightas", till exempel en hel hylla med Alfons Åberg böcker, böcker med vårtema, etc.
- Förmedla lust till läsning, till exempel rim och ramsor vid skötbordet.
- Sätt upp material som främjar läslust, till exempel *Sjutton skäl för barnboken*.
- Skapa andra former som bidrar till läslust, till exempel sagodiplom som man får när man läst ett visst antal böcker.
- Involvera andra skapande former till bokläsandet, till exempel läs om spindlar och skapa sedan spindlar i ateljén.
- Biblioteket hjälper till att tillhandahålla böcker och låna ut språkpåsar till familjecentralerna och familjerna.

"Man ska se när man kliver in på öppna förskolan att det är en litterär arena."

Filmtips på Youtube om vikten av barns läsande: Vet du om att du kan förändra ditt barns liv?

Örebro har även Bokstart. Läs mer om det projektet på www.bokstart.se.

/Petra Seiger

Vad händer när män möts som pappor?

- Om öppna förskolans pappaverksamheter

Tobias K. Axelsson, fil. dr i genusvetenskap och adjunkt i pedagogik, Örebro universitet
Projektledare, Vetenskapligt stöd till jämställdhetsarbete i förskola och skola, Askersunds kommun.

Vad är pappaverksamheter? Vad gör pappor där?

Varför finns sådana verksamheter i ett av världens mest jämställda

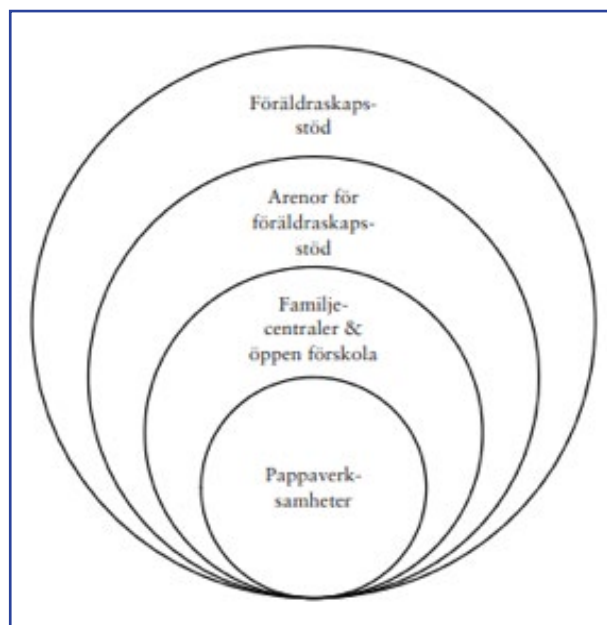
och pappavänliga länder? Tobias presenterade en del av sin avhandlingsstudie om pappaverksamheter i öppna förskolans regi. Avhandlingens syfte är att analysera hur fadrande görs och hur pappor skapas genom särorganisering av män som pappor på pappaverksamhet, i ett Sverige som präglas av relativ jämställdhet och pappavänlighet.

Föreläsningen hade sitt fokus på en av avhandlingens frågeställningar: Varför finns särorganisering för män som pappor på pappaverksamhet? Tobias menade att man kan se pappaverksamhet som en anpassad intervention och som en del till annat föräldraskapsstöd.

Tobias har i sin studie observerat två pappaverksamheter vid 25 tillfällen och intervjuat sju pappor som deltagit i pappaverksamhet. Framförallt var det vita män, medelinkomsttagare, 30-35 år, med två barn, som deltog i pappaverksamheter och som intervjuades. Tobias har även analyserat sex offentliga dokument om föräldraskapsstöd:

- *Stöd i föräldraskapet* (SOU 1997:161)
- *Föräldrastöd–en vinst för alla* (SOU 2008:131)
- *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd* (Regeringskansliet 2009)
- *Ett stärkt föräldrastöd–för barnets rätt till trygga uppväxtvillkor* (Regeringen 2013)
- *Föräldrar spelar roll* (Folkhälsomyndigheten 2014)
- *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd* (Regeringskansliet 2018)

I sina intervjuer med pappor som deltagit i pappaverksamhet har Tobias kunnat identifiera fyra olika ställningstaganden till att delta i pappaverksamhet. Ytterligare en kate-

gorisering har hittats (Avståndstagande) i tidigare studier, vilket har lett till följande indelning av förhållningssätt: Avståndstagande, ambivalent, behovsbaserad, bejakande samt begärande.

Följande citat lyfte Tobias i sin föreläsning för att ge ett innehåll till respektive förhållningssätt. Sagt av en intervjuperson:

”Det kan vara en enklare tröskel att gå till en pappaverksamhet istället för en vanlig öppen förskola där mammor är fler till antalet än män.”

En person nämner i materialet att:

”den brukar rekommendera andra pappor att gå på pappaverksamhet – att det är lite slappare i de verksamheterna är den vanliga öppna förskolan med mammor. Ett sätt att träffa andra lediga pappor”

Tobias avhandling, *När män möts som pappor. Fadrandets politik och praktik i det jämställda och pappavänliga Sverige*, finns på www.diva-portal.org

/Maria Stål

Att växa i mötet med varandra

Malin Backéus, leg. psykolog,
Brickenbackens vårdcentral,
Region Örebro län.

I mötet mellan barn och vuxna uppstår många situationer som utmanar och som ger möjlighet till utveckling. Malin berättade om vilka verktyg som främjar psykisk, kognitiv och beteendemässig utveckling och hur vi kan lyfta

dess i miljön dels på familjecentralen, dels som hjälpmedel till vårdnadshavarna.

Malin konstaterade att när det gäller utvecklingen av känslor och beteenden ligger dessa ofta utanför den pedagogiska arenan. Av någon anledning tycks vi tro att barn ska lära sig just beteenden och känslohantering på egen hand. Som psykolog vet hon att det inte alltid fungerar. Beteende- och affektreglering är en av de vanligaste anledningarna att föräldrar söker stöd.

Utmanande områden

Utmanande områden kan delas in utmanande situationer respektive utmanande relationer:

Utmanande situationer – Situationer vi alla känner till: Barnet vägrar sätta på sig jacka fast det är mitt i vintern, barnet lägger sig på golvet i affären och skriker och slår, osv. Som förälder/vuxen reagerar man ofta med egen affekt. Situationen beskrivs dock ofta som ett problem hos andra. Till exempel hos barnet. Det är, menade Malin, en förminskning av problemet. Är man medveten och öppen med sina känslor, kan man fråga sig och barnet varför det blev som det blev. Barnet har kanske ett behov av att uttrycka en egen vilja, göra sin röst hörd. Det är i sig något positivt. Och vi behöver stötta dem i hur de ska uttrycka sin vilja. Bekräfta att vi hört.

Utmanande relationer – Ett annat utmanande område är relationen mellan två människor. Det kan vara mellan två vuxna, två barn eller mellan vuxen och barn. Malin beskrev det som att om åtminstone en av personerna är flexibel, uppstår inga längre konflikter. Orsaker till oflexibilitet hos den vuxna kan vara stress över tid eller att det saknas verktyg att hantera affekter eller konflikter. För barn kan det ofta gälla att de är otränade på att hantera affekter.

Utveckling

Malin nämnde två viktiga utvecklingspsykologer som kan ge en användbar pedagogisk ram för träning av beteende- och känslohantering, Lev Vygotsky och Susan Hart.

Lev Vygotskys beskriver den så kallade *zonen för proximal utveckling*.

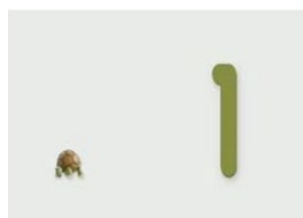
Han lanserade idén om att mänsklig utveckling sker i samspel med individens omgivning i högre grad än att det är en oberoende individuell process. Det vita innanför den gröna cirkeln symboliserar det individen klarar utan hjälp. Den gröna cirkeln motsvarar det som individen klarar med stöd och det utanför cirkeln, är det som i stunden ligger utanför det individen klarar ens med stöd. Utveckling handlar om att hjälpa individen att vidga sin cirkel, göra svåra situationer möjliga.

Susan Hart undervisar i *neuroaffektiv utvecklingspsykologi*. Hon har visat att vuxnas samhörighet och interpersonella relationer med sina barn påverkar hjärnans utveckling och förmåga att hantera den inre och yttre verkligheten. Malin liknade det vid att få tillgång till någon annans Internet, fyllt med kunskap.

Verktyg i kontext

Lärandets gemensamma verktyg, ”dess såg, hammare och skruvmejsel”, gäller i alla kontexter och kan delas upp i tre delar: Benämna, guida och träna.

Benämna – Ett gemensamt språk för att benämna känslor på samma sätt som man benämner/lär ut till exempel siffror.

Tips! Använd Stina Wirséns ”Känslkort” och tillhörande frågor om känslor och beteenden. Mycket fint material. Figuren ovan kommer därifrån. Går att ladda ner kostnadsfritt, eller beställa på: www.brottsoffermyndigheten.se.

Guida – När vi satt ord på känslorna kan vi prata om dem och då också guida varandra. Vuxna kan guida barn. ”Hur gör du när du är ledsen?”

Två scenarier:

1. Ett barn är väldigt argt. Den vuxna säger ”Lugna dig!”, en utifrån begränsning.

Resultat: Barnet blir sannolikt inte mindre argt.

2. Ett barn som har fått hjälp att sätta ord på känslan arg säger ”Nu är jag arg”. Den vuxna kan då istället för att säga ”lugna dig”, fråga vad som hänt.

Resultat: Barnet guidas i att hantera ilskan. Barnet har utvecklat den egna förmågan, det vill säga vidgat den inre cirkeln, relaterat till Vygotskys beskrivning av zonen för proximal utveckling.

Träna – Reglering av affekter måste tränas på ett systematiskt sätt. Malin påpekade att det är något vi jobbar med hela livet och att det ibland kan vara svårt. Det är därför ansträngningen, själva träningen, är det viktiga snarare än resultatet. Beröm utvecklingen!

Systematiken gör lärandeprocessen överskådlig.

Tredje part

Familjecentraler kan vara en viktig tredje part gentemot barn och föräldrar, en ”lotshjälp”, sade Malin avslutningsvis. Det är viktigt att stå känslomässigt nära föräldern och/eller barnet. Ett bra första steg är att ta hjälp av Stina Wirséns Känslorort. Ställ frågor, det är en hjälp att komma nära. Utgå från det som är positivt och roligt. Bekräfta det ni ser, även barnet som skriker och säger nej. Ta hjälp av ett gemensamt, systematiskt arbetssätt på den egna arbetsplatsen

/Eva Gärdsmo Pettersson

Bemötande av regnbågsfamiljer på familjecentraler

Matilda Wurm, psykolog, fil dr.

Matilda arbetar på universitet i Örebro och har skrivit en avhandling inom hälsopsykologi samt varit medredaktör till boken "HBTQ+: Psykologiska perspektiv och bemötande". Hennes valbara föreläsning handlade om regnbågsfamiljer och möjligheterna idag när det gäller att bilda familj, samt hur bemötandet och rådande normer påverkar.

En regnbågsfamilj kan vara:

- Familjer med två mammor.
- Familjer med två pappor.
- Flerföräldrafamiljer.
- Familjer med en eller flera föräldrar som är trans.
- Ensamstående hbtq-föräldrar.

Svensk hbtq historik

- 1944 Homosexuella handlingar avkriminaliseras.
- 1979 Sjukdomsklassifikation tas bort.
- 1988 Lag om homosexuella sambor.
- 1995 Lag om registrerat partnerskap.
- 2003 Adoption och närståendeadoption.
- 2005 Assisterad befruktning för lesbiska par.
- 2009 Samkönat äktenskap.
- 2013 Steriliseringskravet slopas.

Vikten av ett bra bemötande

I mötet med regnbågsfamiljer är det viktigt att vara medveten om att det kan finnas en minoritetsstress. Den hänger ihop med den samlade utsatthet som kan finnas och som skapar en beredskap i förhållande till sin omgivning och den finns med hela tiden. Stressen har att göra med hur samhällets syn och struktur ser ut. Det kan handla om rädslan för att utsättas för någon kommentar som kan vara aggressiv eller att någon förmedlar små och subtila saker som kan vara välmenande men som faller lite fel. Minoritetsstressen kan också leda till att man övertar den norm som råder i samhället.

Även om de flesta hbtq-personer på gruppnivå anger en god hälsa vet vi också att ju fler stressorer vi har med oss, desto högre risk. En hög grad av minoritetsstress ökar risken för suicidalitet och depression. Det är därför viktigt att

som professionell skaffa sig god kunskap kring normers påverkan, språkbruk och att ha koll på sina egna värderingar. Ett tips från Matilda är att vara observant på hur du formulerar dig. Ett gott bemötande gör att vi når hbtq-föräldrar och kan fånga upp deras barns behov. Enligt forskning på regnbågsfamiljers upplevelse av omgivningen så känner sig föräldrar (på gruppnivå) ifrågasatta. Föräldrarnas oro för barnen ser ut på samma sätt som för de flesta föräldrar:

- Utvecklas mitt barn normalt?
- Hur får jag barnet att sova/somna?
- Barnet äter inte ordentligt, vad gör jag?
- Hur hanterar jag den egna sömnbristen?
- Hur gör vi för att dela föräldraskapet?

"Ett gott bemötande gör att vi når hbtq-föräldrar och kan fånga upp deras barns behov."

Flera forskningsresultat visar att barnen i regnbågsfamiljer mår precis lika bra och utvecklas på precis samma sätt som andra barn. Ofta är barnet önskat och välplanerat och relationerna till föräldrarna är bra. Barnen spenderar i regel mer tid med sina föräldrar och parrelationen är i regel mer jämställd och oftast är båda föräldrarna lediga längre perioder.

När det gäller barnens upplevelse av omgivningen så känner barnen av en stigmatisering kopplat till föräldrarnas sexualitet, oftast i form av mikroaggressioner. Till exempel att "bög" används som skällsord bland andra barn. Barnen hemlighåller ibland att de har samkönade föräldrar och de upplever att deras familjer inte syns i undervisningen eller i böcker och media.

Som vuxna och yrkesverksamma behöver vi ta ansvar för att underlätta för barn i regnbågsfamiljer men också deras föräldrar i mötet med oss professionella.

/Eva Wilhelmsson

Styrning och ledning på familjecentral

Anna-Maria Troedsson, projektledare på Kommunförbundet Skåne med uppdrag att bland annat etablera och utveckla familjecentraler i Skåne. Styrelseledamot FFFF.

Seminariet vände sig till den som är chef i en styr-/ledningsgrupp för familjecentral och vill veta mer om styrgruppens uppdrag och betydelse, vad som påverkar framgångsrikt familjecentralsarbete, hur man i en roll som chef kan vara med och påverka och ledningsgruppens betydelse i det vardagliga arbetet och vilka förväntningar medarbetarna har på styrgruppen.

En familjecentral inrymmer en samverkan mellan barnmorskor, BVC, socialrådgivare och öppen förskola. Detta under samma tak. Om det inte finns alla fyra benen kallas det för familjecentralsliknande verksamhet. Denna definition varierar dock över landet. På en familjecentral måste alla hitta samverkan vilket leder till mervärde.

Samverkan kan ses som ett organisatoriskt sätt att lösa utmanande uppgifter som den egna enheten inte klarar på egen hand. För att samverkan ska fungera behövs *styrning, struktur* och *samsyn*. När familjecentraler kommit långt i sitt uppdrag att samverka runt barnfamiljerna och deras behov beror det till största delen på hängiven personal och engagerade chefer.

Styrgruppens uppdrag:

- Att i dialog med medarbetarna prata igenom, bli överens och beskriva hur familjecentralen skall fungera för dess besökare.
- Att tillsammans med medarbetare fundera igenom vari samordnarens tvärfunktionella funktion består.
- Att se till att personal har tid för samarbete på familjecentralen.

- Att skapa förutsättningar för rutiner på familjecentralen.
- Att hitta struktur för kommunikation inom ledningsgruppen och med samordnaren.
- Att se till att träffa och ha dialog med personalgruppen på familjecentralen.
- Att engagera sig i utveckling och uppföljning.

Samordnaren på familjecentralen har som uppgift att hålla ihop verksamheten och vara länken mellan arbetslaget och styrgruppen. Styrgruppen måste ta ansvar för sådant som samordnaren inte ensam kan eller har mandat att påverka. Lagg inte för stort ansvar på samordnaren, hen är inte chef.

För att nå gott resultat gäller det att eftersträva snabba samverkansvägar!

/Linda Berntsson

Tillsammans når vi längre!

Viva Tandem–samverkan mellan folktandvården och familjecentralen

Mia Schultz, leg tandhygienist och Carina Strid Nooni, tandsköterska på Folktandvårdens folkhälsoenhet, Region Örebro län.

Samverkan mellan Folktandvården och familjecentralen är ett sätt att tidigt nå barn som har en ökad risk för att få karies. Genom Viva Tandens föräldraskapsstöd, kallas barn vid nio månaders ålder till ett munhälsosamtal. Besöken sker på familjecentralen och möjliggör på så sätt god samverkan mellan verksamheterna.

Folktandvårdens folkhälsoenhetens generella insatser rör besök i skolor och förskolor med fluorsköljning och tandborstning, barnkonventionen, Glada tanden, Viva Tandem, BHV och MHV. De använder sig av dramapedagogik och utbildar även barn och pedagoger. De använder sig av dramat som pedagogiskt verktyg. Använder detta på speciella dagar. Till exempel spelas teater på familjecentral en gång per termin.

Folktandvården ska bedriva sin verksamhet med ett folkhälsoerspektiv. De riktar särskilda åtgärder mot grupper av barn och ungdomar som har problem med tand och munhälsa. Deras övergripande uppdrag är att arbeta för att utjämna ojämlikheterna i hälsa/munhälsa. Problem med tand- och munhälsa hänger intimt samman med populationens levnadsvillkor och sociala faktorer.

För att kunna identifiera behov och prioritera planerade insatser har Samhällsmedicinska enheten och tandvårdsenheten gjort en klusteranalys på nyckelområden baserade på kariesförekomst samt socioekonomiska data. De använder sig av en populationsinriktad åtgärds/behovstrappa med sina insatser baserad på riskbedömning. Folktandvården i Örebro utbildar kontinuerligt alla BHV–sjuksköterskor. Barnhälsovården har i uppdrag att hitta riskbarnen och sen remittera till Folktandvården.

Åtgärds-/behovstrappan

Varje klinik har en ansvarig för barnhälsovården och det finns en kontaktperson på respektive BHV.

Steg 1. Empowerment, från förskoleklass till gymnasiet, MHV/BVH-verksamhet.

Steg 2. Tandborstning på förskolan. Detta ska skydda barn som inte borstar hemma.

Steg 3. För äldre barn i riskområden har man daglig fluorsköljning i skolan fram till högstadiet.

Steg 4. Tandborstning/flourtandkrämsaktivitet.

Steg 5. Föräldraskapsstöd Viva Tandem, är en samverkan mellan Folktandvården och familjecentralen.

Steg 6. Olika lokala åtgärder.

Samverkan med familjecentraler

Samverkan sker med sex olika familjecentraler som alla har samma riskbarn. De har ett gemensamt budskap, barnhälsovården, öppna förskolan och folktandvården. Samsynen ger tyngd i budskapet och man lär sig av varandra och delger kunskap till varandra. För att ha en gemensam grund har personalen gått utbildning i ICDP/vägledande samspel. I Örebro har man arbetat på detta sätt i tio år.

Besöken på Viva Tandem är frivilliga. Fördelar med samarbetet är samsynen och närheten till de andra verksamheterna inom familjecentralen, det vill säga snabba vägar till varandra. Besöken sker på familjecentralen. Viva Tandem kallar alla barn/föräldrar i dessa områden när barnet är från cirka nio månader. De träffar barn/föräldrar i ett separat rum på familjecentralen. Vid behov använder de sig av tolk under dessa besök. De gör endast enklare undersökning (lyfter på barnets läpp) men gör ingen vanlig undersökning. Man ger föräldrastöd i munhälsosfrågor och råd i tandborstning. Viktigt att berätta om matmönster det vill säga man äter och sen är det paus, så kallad måltidsordning. Det blir en mötesplats där samtal kan föras utanför en tandvårdsklinik. Vid behov erbjuds flera besök.

/Åsa Pettersson

Vi ser behov – hur möjliggör vi att föräldrar med kognitiva svårigheter tar emot vårt stöd?

Lydia Springer (till vä.), leg. psykolog, specialist i klinisk psykologi och Sandra Melander, metodutvecklare, fil mag. i psykologi. Båda från SUF-Kunskapscentrum, Uppsala.

Hur kan familjecentraler nå ut med stöd till gruppen föräldrar med kognitiva svårigheter, såsom intellektuella funktionsnedsättningar, autism, add, adhd, svagbegåvning med mera? För denna grupp föräldrar finns det ofta hinder för att tillgodogöra sig det stöd som finns. Genom ökad medvetenhet och kunskap om kognitiva svårigheter kan viktiga anpassningar göras för att öka inkludering.

SUF-Kunskapscentrum

- Ett regionalt uppdrag på en nationell arena.
- Arbetar med att utveckla, samla och sprida kunskap om stöd till barn och föräldrar i familjer där någon förälder har Intellektuell funktionsnedsättning (IF) eller andra kognitiva svårigheter som påverkar föräldraförmågan.
- Har bidragit till att ta fram föräldrastödande insatser när barn är placerade i familjehem genom stödgruppsverksamhet, "Mamma och Pappa Trots Allt" samt Socialstyrelsens kunskapsstöd, "Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och närstående".

www.regionuppsala.se/suf

Vi är skyldiga att ge ändamålsenligt stöd

Alla föräldrar har rätt att få föräldraskapsstödande insatser under hela barnets uppväxt och barnen har rätt till goda uppväxtvillkor:

- En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd (2018).
- Barnkonventionens artikel 2, alla barn har rätt till goda uppväxtvillkor.
- FN:s konvention för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 23.

"Hur garanterar vi goda uppväxtvillkor för de barn där föräldrarna inte kan tillgodogöra sig det generella föräldrastödet?"

Hur möjliggör vi så att föräldrarna tar emot stöd?

Vi behöver kunna:

- Identifiera föräldrarna.
- Säkerställa att det finns passande stöd att erbjuda.
- Informera så att alla förstår. Det skapar motivation.
- Bygga förtroende.
- Säkerställa att det finns rutiner som grund för samverkan.

Identifiera föräldrarna

SUFs målgrupp är föräldrar med diagnos såsom intellektuell funktionsnedsättning, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, förvärvat hjärnskada men även de som har den omfattning av kognitiva svårigheter att det inverkar på föräldraskapet.

Intellektuell funktionsnedsättning.

- Intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning) – IK < 70 sedan barndomen plus nedsatt adaptiv förmåga (Förmåga att anpassa sig till sin vardag och anpassa vardagen till sig själv. Hur klarar personen faktiskt sin vardag?)
- Lindrig intellektuell funktionsnedsättning, vanligast, (IK 50-70) kan ibland diagnostiseras först i vuxen ålder.
- Svagbegåvning – IK 71-85, cirka 14 procent av befolkningen. "Normalt" men inte oproblemiskt i dagens samhälle. Ibland stora problem: speciellt om annan samtidig funktionsnedsättning/psykisk sjukdom. Abstraktionsförmåga under medel, skolproblem, problem i arbetslivet. Sårbarhet för stress och för psykisk ohälsa.

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).

ADHD och ADD: Uppmärksamhetsstörning, impulsivitet, bristande aktivitetsreglering. Autism Spectrum Disorder (ASD): Brister i socialt samspel och kommunikation, begränsning i beteende- och intresserepertoar.

Tips! Bra hemsida till föräldrar med ASD
– www.asdforalder.se

Vem är det vi möter?

Det är en förälder med kognitiv funktionsnedsättning men det kan vara stora individuella skillnader att vara uppmärksam på, förklarade föreläsarna.

Skyddsfaktorer: Goda uppväxtförhållanden, klarat skolgång, stabilt stödande nätverk, partner, stabil ekonomi, arbete, tar emot stöd, självförtroende, tidiga stödinsatser.

Risikfaktorer: Dåliga uppväxtförhållanden, ofullständig skolgång, inget/bristande nätverk, ensamstående, ekonomisk utsatthet, arbetslös, rädsla för myndigheter, dålig självkänsla/psykiskt mående, sena eller missriktade stödinsatser.

Tillförsäkra barnets hälsa och utveckling

Medvetenhet om ökade riskfaktorer för barnen beroende på föräldraförmågan och sociala faktorer i barnets omgivning.

- Olycksfall i hemmet.
- För lite stimulans (språklig).
- Försummelse.
- Isolering och barnfattigdom.
- Sämre skolgång.
- Mobbing.
- Egna svårigheter – om båda föräldrarna har någon form av intellektuell funktionsnedsättning så är det en ökad sannolikhet att barnet också får det.

Säkerställ att det finns passande stöd

Föräldrastödjande insatser: *Parenting Young Children (PYC)* – ett individuellt föräldrastödsprogram som används i hemmet tillsammans med föräldrar med kognitiva svårigheter. Mycket användbart.

Programmet innehåller två moduler: Omvårdnad av barnet samt Samspel mellan förälder och barn. Läs mer www.pyc.se

Tidiga insatser

- Anpassat föräldrastöd – Ge information så att alla förstår och så att det skapar motivation: Kunskapsförmedling om barns behov

och föräldraförmågan, individuellt anpassad, checka för förståelse, prova-på, bildstöd, kommunikativt stöd – till exempel pratkartor, minnesstöd.

- Stödet riktas mot både föräldrautvecklande insatser och kompensationsinsatser. Det senare innebär hjälp för föräldern med att få struktur i vardagen, till exempel vad gäller inhandling av mat, laga mat, städa, betala räkningar, göra en budget, hjälp med vårdkontakter med mera.
- Barnets bästa – Satsningen på föräldrastöd gynnar barnet men är inte alltid tillräckligt. Vi har ett samhällsansvar att tänka på barnets bästa, betonade föreläsarna. Det kan bli aktuellt med familjehemsplacering. Även då finns stöd för föräldern. Se faktaruta SUF-Kunskapscentrum.

”Satsningen på föräldrastöd gynnar barnet men är inte alltid tillräckligt. Vi har ett samhällsansvar att tänka på barnets bästa.”

Samverkan när barn finns i familjen

Rutiner som grund för samverkan mellan olika instanser. Tänk på att denna grupp föräldrar aldrig ska behöva vara informationsbärare. Underlätta överbrygningarna.

- Hembesök av familjestödsenheten/BHV/habiliteringen.
- Boendestödjare/familjestödsenheten helhetsbaserat arbetssätt, kontinuerligt och samordnat.
- Familjestödsenheten: Checklistor, planeringskalender, rutinscheman, caféverksamhet och öppen förskola.
- Habiliteringen: kunskap om funktionsnedsättningar, samtalsstöd, olika hjälpmedel, rutinscheman, med mera.

Se föreläsningens presentationsbilder separat på www.familjecentraler.se för bra exempel på hur familjecentraler bjudit föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning till deras verksamheter samt andra exempel på hur samtalet med föräldern blir på ett sätt som denna kan förstå.

/Eva Gärdsmo Pettersson

Familjecentralen – Den trygga basen och säkra hamnen under hela barnets uppväxt

Eva Vilhelmsson (till hö.), kurator och Carina Larsson, specialpedagog i Hammarö kommun.

Ingen i Sverige kan erbjuda ett lättillgängligt föräldraskapsstöd 0-18 år på det sätt som en familjecentral kan. Eva Vilhelmsson, kurator och Carina Larsson, specialpedagog, berättade hur de på familjecentralen i Hammarö kommun erbjuder föräldrar stöd i sitt föräldraskap även när barnen blir äldre och när nya utmaningar uppstår. Verksamheten på Hammarös familjecentral, Mörmorgård, sträcker sig över hela barnets uppväxt och ända in i vuxenlivet.

Hammarö har ett invånarantal på cirka 16 000 personer, det är en ung befolkning då 1/3 är under 24 år. Snabb ökning av antal inflyttade familjer har gjort att kommunen och dess verksamhet har växtvärdet det innebär ett ökat tryck på alla verksamheterna på familjecentralen.

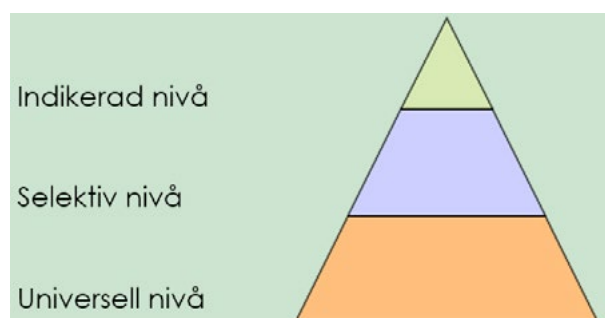
Förutom de fyra benen som är grunden för det som kallas familjecentral, finns följande verksamheter på Hammarö:

- Fritidsgårdsverksamhet på kvällstid i samma lokaler som öppna förskolan har på dagtid. Fritidsgårdens verksamhet vänder sig till barn från 5:e klass till år 2 på gymnasiet.
- Ungdomsmottagning som bemannas av samma barnmorskor och kurator som finns i den ordinarie familjecentralen. Mottagningen vänder sig till ungdomar 13-23 år.
- En psykolog som tillhör kommunens elevhälsa.

Förutom samlokaliseringen ingår alla verksamheter i avtalet och samverkar fullt ut. Utöver Region Värmland och två av kommunens förvaltningar finns även Svenska kyrkan med i avtalet i form av Hammarö församling.

Familjecentralens verksamhet kopplat till den universella nivån

Förutom den ordinarie verksamheten inom familjecentralen finns även fritidsgården och ungdomsmottagningen med och erbjuder universellt stöd. Samverkan finns även kring de studiebesök som skolklasser erbjuds vid flera tillfällen. Eva och Carina lyfte att det är viktigt med ett gemensamt synsätt när flera verksamhets samverkar.

Tidigare har ICDP/Vägledande samspel utgjort en grund. De senaste åren har materialet "En förälder blir till" hjälpt till att normkritiskt granska arbetet inom alla verksamheter, även för dem som inte direkt jobbar med föräldrar.

Familjecentralens verksamhet kopplat till den selektiva nivån

Föräldrastödsprogram erbjuds upp i skolålder. BRA-samtal som är en enkel samtalsmodell för att erbjuda barn upp till 18 år möjlighet till information och stöd när de har en förälder eller annan närstående som har en funktionsnedsättning, sjukdom eller ett missbruk, erbjuds. Eva och Carina berättade att det finns ett SUF-tänk som varit till bra hjälp för att möta och anpassa det stöd som ges till föräldrar med kognitiva svårigheter. SUF står för Samverkan Utveckling och Föräldraskap och kommer från SUF-Kunskapscentrum i Uppsala.

Familjecentralens verksamhet kopplat till den indikerade nivån

Individuella kontakter sker på familjecentralen, det finns många fördelar med en familjecentral som erbjuder stöd under hela barnets uppväxt. Eva och Carina gav några praktiska fallbeskrivningar över hur stödet följer en kedja från att ett behov av stöd har uppmärksamats:

- Öppna förskolan → Föräldraskapsstöd förskolebarn, skolbarn
- Föräldragrupp förskolebarn → Föräldraskapsstöd tonårsbarn
- Ungdomsmottagning → (Socialtjänst) → Föräldraskapsstöd → Barnsamtal
- Föräldraskapsstöd förskolebarn → skolbarn
- Fritidsgård → Ungdomsmottagning → Föräldraskapsstöd

Som ovanstående exempel visar kan vägarna se olika ut, menade Eva och Carina. Stödet kan vara på olika nivåer från basen i preventionspyramiden och uppåt som första exemplet som startar på öppna förskolan. Eller uppifrån och ner som i fallet som uppmärksammas från socialtjänsten.

Fördelar och vinster med en familjecentral under barnets hela uppväxt:

- Ökad tillgänglighet på alla nivåer i pyramiden.
- Enkla snabba vägar för familjer.
- Det är tryggt att söka stöd på en plats där man tidigare varit.
- En del söker sig tillbaka för att få ny hjälp när barnet har blivit äldre, på så sätt finns det möjlighet att hjälpa föräldern att hämta upp sina färdigheter från tidigare kontakt och anpassa till ålder och situation.

- Förebygga tidigt genom kontakten med familjer tidigt.
- Snabbare komma in på de problem de vill ha hjälp med, de slipper förklara en massa om sina svårigheter och bakgrund.
- Bred kompetens gör att stuprörstänket minskar och ett mer flexibelt stöd i komplexa familjesituationer kan ges.

Förutsättningar som krävs:

- Samverkan viktigt för att arbetet ska fungera.
- Behöver ständigt lägga tid på varandra – Relationer är färskvara.
- Uppstarts dagar där arbete och gemenskap flyter ihop precis som på husmötena som sker varje vecka.
- Tid läggs på att prata om kärnan, vad som är gemensamt. Det krävs utvecklande diskussioner, ett lämpligt tillfälle är när familjecentralens verksamhetsberättelse ska skrivas, den hjälper oss att se helheten, de olika delarna och hur de samvarierar.
- Avgörande för resultatet är, enligt Eva och Carina, inställningen och ett öppet sinne.

Frågor till Eva och Carina:

- Vilka önskar mest stöd? I dagsläget önskas vanligtvis stöd från föräldrar med barn 1-15 år men det är även vanligt tidigare och senare i åldrarna.
- Vilka öppettider har ni på öppna förskolan? Öppettider tis och ons kl 9-15, tor och fre kl 9-12 samt babycafé tors 13-15.
- Kommer pappor till er verksamhet? Vi upplever att vi har mycket pappor på öppna förskolan, vissa dagar flest pappor. Vi har ganska mycket pappor som söker föräldraskapsstöd också både i samtal och riktade grupper.

/Josefin Sejneld

"Att kunna röra på säj är lika viktigt som att kunna läsa och skriva!"

Peter B Virtanen, sakkunnig i barn- och ungdomsidrott, Örebro Läns Idrottsförbund.

Att utveckla rörelseförståelse är minst lika viktigt som att lära sig skriva, läsa och räkna. Ändå blir allt fler yngre stillasittande vilket kan leda till fysisk och psykisk ohälsa. Peter ville förklara begreppet rörelseförståelse och hur man inom familjecentralerna kan använda det för att främja ökad fysisk aktivitet.

Världshälsoorganisationen rekommenderar 60 minuters fysisk aktivitet per dag. Enligt nationella studier når endast 44 procent av pojkarna och 22 procent av flickorna upp till denna nivå idag. Studien, gjord av Karolinska Institutet, genomfördes på barn i åk 5, 8 och år 2 på gymnasiet med hjälp av accelerometer. I en annan studie framkommer att fyraåringar idag sitter still hälften av sin vakna tid. Endast 3 av 10 når upp till WHO:s rekommendationer. Vi har sett en dramatisk minskning av rörelsefrihet under de senaste 90 åren. Från att man som barn i snitt lekte 9,6 km runt hemmet år 1919, hade siffran sjunkit till 270 m 2007. Flera rapporter påvisar dessutom en oroande ökning av psykisk ohälsa hos barn och unga, speciellt bland flickor.

Fysisk inaktivitet kan leda till psykologiska och somatiska sjukdomar, medan fysisk rörelse kan förebygga och i vissa fall bota dem. När människor rör sig:

- Förbättras kognitiva funktioner.
- Ökar den psykiska hälsan.
- Förebyggs sjukdomar/skador i hjärnan, t ex. demens.
- Motverkas stress/depression.
- Förbättras normal hjärnfunktion hos friska personer.
- Bromsas negativa effekter på hjärnan som sker vid normalt åldrande.

En av samhällets uppgifter är att skapa förutsättningar för alla barn att utveckla en god och jämlik hälsa. Den ökade graden av stillasittande visar därför på en oroväckande trend. För att få till en förändring krävs akuta, men också förebyggande, insatser. Om ingen förändring sker förväntas dagens unga få en kortare medellivslängd än sina föräldrar.

"Om ingen förändring sker förväntas dagens unga få en kortare medellivslängd än sina föräldrar."

WHO's *Global action plan on physical activity 2018-2030* (2017) lyfter fram rörelserika barn som en nyckelfaktor för att lösa den fysiska aktivitetskrisen.

Rörelseförståelsens ABC

Bokstäver → Ordmeningar → Berättelser → Aktivt deltagande
 Siffror → Tal → Ekvationer/Konstruktioner → Aktivt deltagande
 Grund- → Rörelse- → Aktiviteter → Aktivt deltagande
 rörelser   sekvenser

Ett led i att främja rörelse, enligt experter, är att begränsa tiden framför skärmar. En ökad rörelseförståelse kan rädda liv och ge barn möjlighet att vara aktiva livet igenom. Ju fler

rörelsefärdigheter man utvecklar, desto fler aktiviteter kan man delta i med känslan av tillit till sin förmåga. Detta ger självförtroende att använda sin kropp i olika miljöer. Vi kan jämföra det med läsförståelse – du måste först lära dig bokstäver som sen blir till ord och i sin tur meningar.

Benägenhet att våga utmana sig är avgörande för utveckling.

Growth mindset

En tidig insats som kan utveckla detta hos barn är "growth mindset". Genom att utsättas för miljöer med "riskfull" lek, inspireras barn till fantasi och kreativitet. Viktiga element är att leken innehåller till exempel "hög" hastighet, "farliga" redskap eller höjder. Vi bör därför inte överbeskydda våra

barn, utan istället skapa miljöer där barn, på ett lite säkrare sätt, kan leka mer riskfyllt. Här har stadsplanerare en viktig roll, eftersom 54 procent av alla barn i Sverige bor i storstadsorterna. När städer förtätas försvinner ofta barns rörelseytor.

Boktips: Gropen, Emma Adbåge – Om barns val av lek på skolgården och kampen emellan vuxna och barn.

/Magdalena Åsgärde

Det hälsofrämjande samspelet

Lena Dahlgren-Rutfjäll (till vä.), leg psykolog och specialist i klinisk psykologi och Anna Ekberg, leg psykolog och psykoterapeut vid Örebro läns Psykologenheter för mödra- och barnhälsovård.

Små barn utvecklas i samspelet med sina omvårdnadspersoner – oftast föräldrarna. Därför är det viktigt att de som möter föräldrar och barn under småbarnsåren har förståelse för vilka föräldrabeteenden som främjar små barns hälsa. Genom att stödja föräldrars omsorgsförmåga ger vi barn hälsofrämjande insatser tidigt i livet.

Vad är det som är viktig för vår hälsa? Många delar tillsammans ger hälsa. Till exempel är mat, rörelse och sömn men även relationer, jätteviktigt. De tidiga relationerna påverkar oss resten av våra liv.

Anknytning är det känslomässiga band som ett barn utvecklar till den föräldragestalt som barnet vill vara nära när det känner rädsla eller oro. Bindning avser föräldragestaltens känslomässiga beredskap. Stresshöjande situationer för barnet aktiverar anknytningen, till exempel att vistas i en okänd miljö eller möta främmande personer. Alla barn knyter an, men det är olika kvalitet i anknytningen.

Att bedöma anknytning kräver specialistkompetens. Erfarna personer kan däremot bedöma samspelet och då känna på sig när något "inte stämmer" eller när barnets beteende avviker från det för åldern förväntade.

Genom att lyssna på hur föräldern pratar om barnet och genom att observera föräldrarnas samspel med barnet kan vi nå en förståelse för hur barnet har det. Studier har visat att

mammor som beskriver sina barn med stor detaljrikedom, som är positiva och öppna för att barnet utvecklas och förändras och som visar lyhördhet för barnets olika känslor och behov, i högre grad har barn som är tryggt anknutna.

”Studier har visat att mammor som beskriver sina barn med stor detaljrikedom, som är positiva och öppna för att barnet utvecklas och förändras och som visar lyhördhet för barnets olika känslor och behov, i högre grad har barn som är tryggt anknutna.”

För att hjälpa föräldrar att uppmärksamma sina barn är det bra att ställa frågor om barnet, uppmärksamma föräldrarna på när barnet söker dem. Barnet ska alltid få utrymme när det önskar. Det är inte professionen som ska samspela med barnen utan vi ska stötta föräldern att samspela, hjälpa och stödja till att växla fokus. Man kan också hjälpa föräldrarna genom att prata om det som är bra för barnen och inte så mycket om det som inte är bra.

”Det är inte professionen som ska samspela med barnen utan vi ska stötta föräldern att samspela, hjälpa och stödja till att växla fokus.”

Det finns vissa aktiviteter som främjar samspel; till exempel spädbarnsmassage och sångstunder.

/Linda Berntsson

Traumamedveten omsorg – ett forskningsbaserat förhållningssätt för vuxna som möter traumatiserade barn och unga i vardagen

Theresia Forsberg (till vänster), auk.socionom och TMO-utbildare och Lovisa Bonerfält, socionom, leg.psykoterapeut och TMO-utbildare, Rädda Barnen.

Många barn och unga tvingas uppleva svåra saker, alltifrån våld och brist på omsorg till att befinna sig i en krigssituation. Behovet av traumakunskap och förståelse för hur trauma påverkar barn och unga är mer aktuellt än någonsin. Sedan 2015 ger därför Rädda Barnen utbildningar i Traumamedveten omsorg (TMO), som är ett forskningsbaserat förhållningssätt för vuxna som möter traumatiserade barn och unga i vardagen.

Krig och flykt kan vara en potentiellt traumatiserande händelse, men barn och unga kan också traumatiseras av andra orsaker. Våld i hemmet, övergrepp, omsorgssvikt, psykisk ohälsa i familjen och svåra vårdnadstvister är andra påfrestningar som kan leda till traumarelaterade symtom. En del av dessa barn behöver professionell traumabehandling, men för många är relationen till vuxna i deras vardagliga omgivning avgörande för att deras återhämtning.

Traumamedveten omsorg är en förståelseram för hur viktiga vuxna skapar förutsättningar för läkning i vardagen för den som utsatts för trauma.

Den centrala värdegrunden i arbetet med Traumamedveten omsorg är att förstå människor i ljuset av vad de har upplevt, inte utifrån förhandsbestämda ramar och kategorier. Arbetet vilar på tre grundpelare: Trygghet, relation och coping.

Många av de barn som bär på traumatiska erfarenheter upplever en mycket stor ensamhet. De känner sig inte trygga och befinner sig i en ständig alarmberedskap. De traumatiska erfarenheterna gör ofta att barnet vänder sig inåt istället för att vara nyfiken. Traumat innebär ofta också skam, en känsla av att inte vara värdig att vara i en nära relation. Ju fler hälsosamma relationer ett barn har desto större chans är det att barnet återhämtar sig. Att skapa trygghet är därför det första steget för att hjälpa barn att återhämta sig, men det är inte automatiskt så att barnet känner sig tryggt bara för att vi tar bort det som är otryggt för dem. Barnet bär ofta på det som kallas implicita minnen, det vill säga min-

nen som inte är medvetna för oss samtidigt som de skapar våra känslor. Barn som har upplevt trauma har ofta svårt att hantera sina känslor. Lite frustration blir snabbt till ilska, lite oro blir snabbt skräck, lite ledsenhet blir snabbt den djupaste förtvivlan.

I mötet med utsatta barn blir inte frågan "vad är det för fel på dig?" utan "vad har du varit med om?". Som viktiga vuxna behöver vi se bakom beteendet och ställa oss frågan vad vi kan göra för att möta det här barnets behov. Barn som varit med om svåra saker beter sig ofta på ett sätt som provocerar oss. Beteendet är dock en naturlig reaktion på en onaturlig händelse. Barnet gör sitt bästa för att hantera livet.

"Barn som varit med om svåra saker beter sig ofta på ett sätt som provocerar oss. Beteendet är dock en naturlig reaktion på en onaturlig händelse. Barnet gör sitt bästa för att hantera livet."

Lovisa och Theresia avslutade med orden: Det finns inga svåra barn men det finns barn som gör det svårt. Viktiga vuxna gör skillnad. Du gör skillnad.

Mer information och material finner du på raddabarnen.se/tmo eller genom att mejla till infoTMO@rb.se

/Moa Mellbourn

Tack till arbetsgruppen som gjorde konferensen i Örebro möjlig.

Tack för denna gång!

Konferensen avslutades med att arbetsgruppen som gjort konferensen i Örebro möjlig, tackades av och att nästa års arrangör presenterades.

Nästa års konferens...

Nästa års konferens kommer att hållas i Malmö den 12-13 maj 2020. Tema: Att färdas väl som barn – Velfärd ur ett barnrättsperspektiv.

Alla hälsas välkomna!

Malmö fick ta emot budkaveln och kommer att arrangera nästa års konferens.

Tack till utställarna!

Örebro Läns Idrottsförbund (ÖLIF), Folkvandervården/Örebro Kommun FC, Boksart Örebro Län, Länsstyrelsen Örebro, Länsstyrelsen Västra Götaland, Askersunds kommun FC/Kumla FC, Laxå Kommun FC/Hallsberg FC, Uppsala Kommun, Svenska med Baby, Region Skåne Primärvården, FTS – Säkra Varje Unge Stiftelsen, Rädda Barnen.